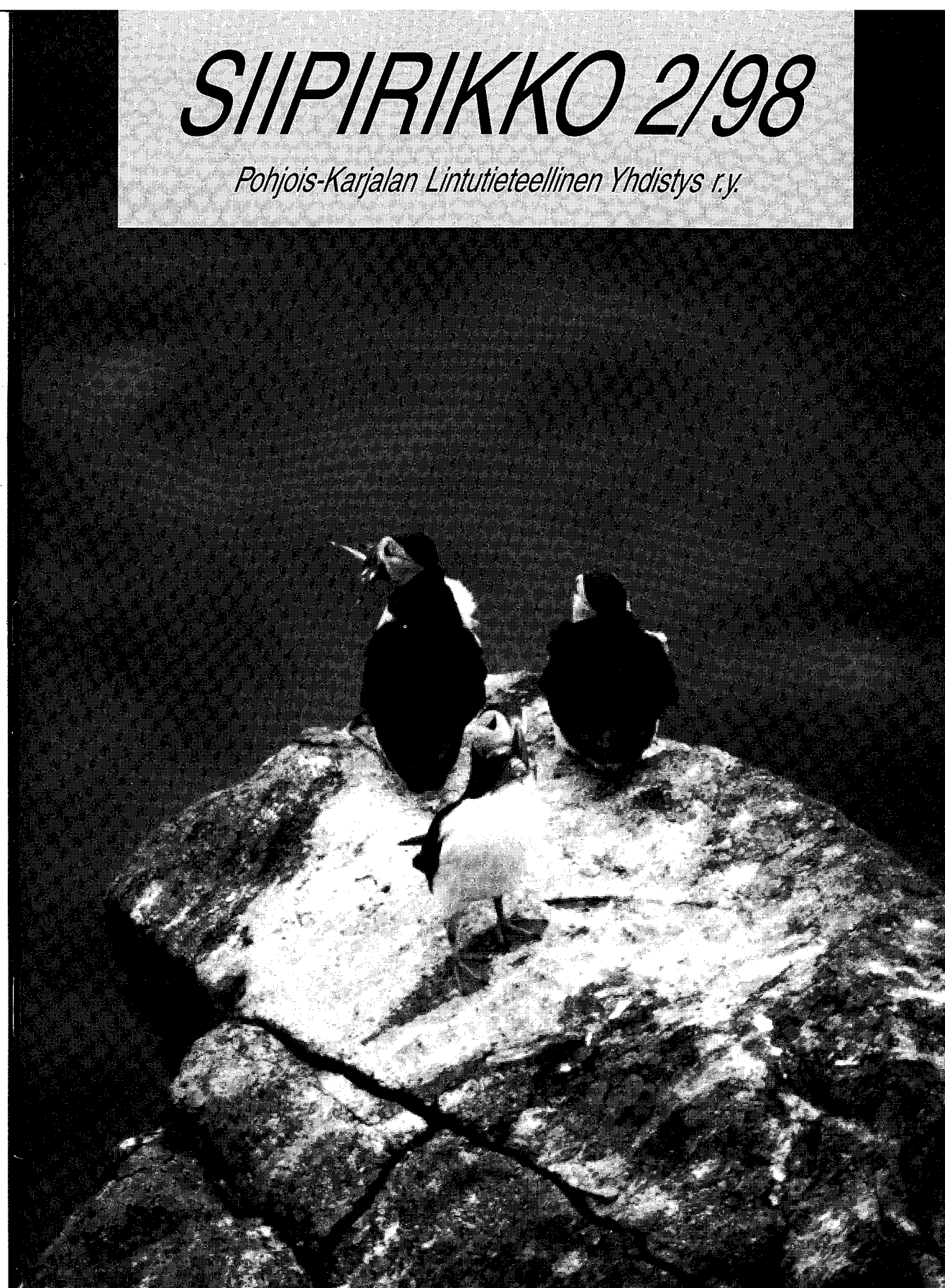

SIIPIRIKKO 2/98

Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys r.y.

• ARK-katsaus
• Varangin niemimaa

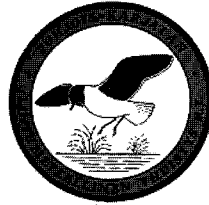
• sinipyrstö
• idänpää

• pöllöt 1997
• tundravikla

• yölaulajat 1997

Siipirikko 2•1998 25 vsk.

Julkaisija: Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys r.y.
ISSN 0357-5705

PKLTY r.y.

Puheenjohtaja:
Ari Latja Jyväkuja 1 A, 80140 Joensuu
puh (013) 802 703 sähköposti ari_latja@hotmail.com

Varapuheenjohtaja:
Hannu Huuskonen Linköpinginkatu 3 A 1,
80140 Joensuu puh (013) 803 995, työ (013) 2513 480
sähköposti hannu.huuskonen@joensuu.fi

Sihteeri:
Petri Palviainen Koulutie 2 A, 83150 Roukalahti
puh (013) 657 152

Rahastonhoitaja:
Timo Karkkainen Sepänkatu 4-6 C 13, 80110 Joensuu
sähköposti karkkain@dlc.fi

Muut hallituksen jäsenet:
Ari Parviainen Nääänkätu 5 B 16, 80230 Joensuu
puh (013) 311 182
Pirjo Saramäki Lasimestarinkatu 7 C, 80160 Joensuu
puh (013) 896 394 sähköposti saramakip@hermes.ncp.fi
Pentti Zetterberg Nuotanperä 28 B 9, 80140 Joensuu
puh auto 049 - 170 210, työ (013) 2513 505
sähköposti pentti.zetterberg@joensuu.fi

Lehden toimituskunta:
Harri Kontkanen (vastaava toimittaja) Koulukatu 27 A 6,
80100 Joensuu puh (013) 120 376
sähköposti harri_kontkanen@hotmail.com
Juhani Hyttiinen Sorvarinkatu 6, 80160 Joensuu
puh (013) 821 482
Olli Günther (taitto) Nollakankaari 50 A 11, 80140 Joensuu
puh (013) 225 614 sähköposti gunther@cc.joensuu.fi

Tilausasiat:
Lehti ilmestyy 4 kertaa vuodessa. Jäsenmaksun suuruus
v.1998 on 85 mk (opiskelijat 75 mk, perhejäsen 20 mk).
Jäsenmaksu (ei perhejäsen) sisältää lehden. Siipirikon
tilausmaksu muille on 85 mk. Vanhat irtonumerot 5 mk,
edellisen vuoden irtonumerot 10 mk, 10-vuotisjulkaisu
15 mk, 25-vuotisjulkaisu 50 mk + postikulut.

Yhdistyksen tili:
Merita 104030-308134/Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen
Yhdistys r.y./PL 119 80101 Joensuu
Tilille maksetaan jäsenmaksut, maksut irtonumeroista
yrms. - ilmoita pankkisiirtolomakkeella viestinä, mitä olet
maksanut. Jäsenmaksua maksettaessa ilmoita viestissä
nimesi ja osoitteesi.

SISÄLLYSLUETTELO

- 3 Pentti Zetterberg
Harvinaisuudet ja vähälukuiset lajit Pohjois-Karjalassa 1996
- 10 Ari Rajasärkkä
Karjalan sinipyrstöinen helmi
- 14 Hannu Lehtoranta
Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1997
- 19 Markku Halonen
Yölaulajat 1997 Pohjois-Karjalassa
- 21 Esko Veijalainen
Varangin niemimaa – Pohjoinen Ultima Thule
- 25 Esko Lappi
Suomen ensimmäinen idänkäki Lieksassa 24.5.–15.7.1998
- 27 Harri Kontkanen
Satunnaisvieraana: tundravikla *Tryngites subruficollis* 13.9.1991
Liperin Ahonkylässä
- 28 Viimeaikaisia havaintoja
- 29 Markku Halonen & Harri Kontkanen
Optinen harha – osa 2

kansi: Lunnit.
© Hannu Huuskonen

HARVINAISUUDET JA VÄHÄLUKUISET LAJIT POHJOIS-KARJALASSA 1996

Pentti Zetterberg

Katsauksessa esitetään Pohjois-Karjalan Lintutieteellisen Yhdistyksen toimialueella vuonna 1996 tehdyt havainnot harvinaisuuksista sekä alueella vähälukuisista lintulajeista. Katsauksessa julkaistaan myös eräitä vanhempia havaintoja, joista on saatu ilmoitus näin jälkikäteen. Tähän katsaukseen sisältyvät valtakunnantason harvinaisuushavainnot on tarkastanut ja julkaissut valtakunnallinen Rariteettikomitea (Lindroos 1997, Lindroos käsikirjoitus). Havainnot alueharvinaisuuksista on tarkastanut PKLTY:n oma aluerariteettikomitea kokoonpanolla Ari Parviainen, Jouni Pursiainen ja Pentti Zetterberg (ARK:n sihteeri). Havaintoja vähälukuisista lajeista ei tarkasteta eikä kuvausta siten tarvita. Katsauksen jaottelu on sama kuin vuoden 1995 katsauksessa (Pursiainen ja Zetterberg 1997), jossa julkaistiin myös uudistettu lista lajeista, joista vaaditaan kuvaus, sekä lista lajeista, joista pelkkä ilmoitus riittää.

Siperiankurmitsan ja punajalkahaukan vuosi

Katsaukseen kertyi yhteensä 148 havaintoa 44 lajista. Näistä 12 havaintoa on ennen vuotta 1996 tehtyjä. RK:n tai ARK:n tarkastamien havaintojen lukumäärä oli 55 koskien 27 lajia. Harvinaisuuksien osalta vuosi 1996 oli näin ollen varsin hyvä, jatkaen maakunnan kunniakkaita perinteitä. Muutamat Pohjois-Karjalan kunnathan sijoittuvat RK:n www-sivulta löytyvän rankauksen mukaan koko maankin tilastoissa parhaimpaan A-luokkaan, heti eräiden saaristo- ja rannikkokuntien jälkeen: RK-tasoisia havaintoja on il-

moitettu yli 50 (Joensuu 85, Värsilä 54 ja Outokumpu 53)! Rarien osalta vuotta 1996 luonnehtivat ennen kaikkea siperiankurmitsojen Euroopankin mitakaavassa ainutlaatuinen invaasio Suomeen, maakunnassakin laji tavattiin aikaisemman yhden havainnon lisäksi nyt peräti kolmen yksilön voimalla. Myös punajalkahaukkojen loppukesäinen invaasio Suomeen oli ennätyksellinen, Pohjois-Karjalassakin päästiin lähes huippunoteeraukseen. Tähän katsaukseen julkaistavaksi saatiin peräti kolme maakunnalle uutta lajia: käärmekotka, kääpiöhuitti (vuodelta 1995) ja hännänhuippuna viiksitimali kahden yksilön voimalla. Maakunnan virallinen lajimäärä on nämä uudet lajit mukaan luettuna 312.

Havaintojen keruusta ja ilmoittamisohjeista

Katsauksen saamiseksi kattavammaksi havaintojen keruuta tehostettiin edelleen. Näin saatiinkin ilahduttavasti tukku vanhoja ilmoittamattomia havaintoja julkaistuksi ja pois havainnoijien omatuntoa kolkuttelemasta. Haluankin tässä lausua lämpimän kiitoksen kaikille havainnoijille, jotka jaksoivat raapustaa ilmoituksensa kuntoon! Ilman teidän havaintojanne katsauksesta olisi tullut torso. Erityiskiitos vielä viimeingassa Kouvolan suunnasta saapuneen ilmoituspinnan lähettäjälle. Pinnan mukana saatiin dokumentit harmaasorsan ensipesinnästä Pohjois-Karjalassa sekä maakunnalle uudesta pitkäpyrstöisestä lajistakin!

Mikäli katsauksesta puuttuu jokin havainto, josta sinulla on tietoja, ota

yhteyttä ARK:n sihteeriin, niin asia korjataan seuraavassa ARK-katsauksessa. Seuraavan vuoden ARK-katsaus on jo työn alla, joten jos vuodelta 1997 on vielä ilmoittamattomia havaintoja, pyydetään ne toimittamaan pikapuoliin ARK:lle. Toistettakoon vielä tässä yhteydessä, että ARK ottaa edelleenkin mielellään vastaan myös vanhempia, vielä julkaisemattomia havaintoja sekä harvinaisuuksista, että alueella vähälukuisista lajeista.

Kuvaus harvinaisuudesta on syytä tehdä ensi tilassa havainnon jälkeen, mielellään tarkoitusta varten suunnitellulle lomakkeelle, jotta käyttäen kaikki tarpeelliset havainnot seikat tulevat selostetuksi. Lomakkeita saa ARK:n sihteeriltä, sekä havaintovastaava Harri Kontkaselta, vaikkapa yhdistyksen kokouksissa tai postitse. Lomakkeen voi myös imuroida RK:n www-sivulta internet-osoitteesta <http://www.birdlife.fi/rk>. Kuvaukset sekä ilmoitukset vähälukuisista lajeista pyydetään lähettämään jommallekummalle edellä mainituista mahdollisimman pian havainnon tekemisen jälkeen. Havaintoja voi ilmoittaa myös sähköpostitse ARK:n sihteerin sähköpostiosoitteeseen pentti.zetterberg@joensuu.fi. Lajeista, joista riittää vain ilmoitus, toivotaan systemaattisen arkistoinnin helpottamiseksi ilmoitukset erillisillä laji/vuosi liuskoilla. Ei siis mielellään eri lajeja saatikka vuosia yhdellä liuskalla.

Katsauksessa käytetyt lyhenteet

Luvut lajinimen jäljessä: vasemmanpuoleinen sulkeissa oleva luku kertoo

ARK:n perustamisvuodesta 1975 katsausta edeltävään vuoteen 1995 Pohjois-Karjalassa havaittujen yksilöiden kokonaismäärän. Oikeanpuoleinen luku kertoo vuoden 1996 yksilömäärän.

Ensiksi on lueteltu vuonna 1996 tehdyt havainnot (vain päivämäärä ilman vuosilukua), niiden jälkeen mahdolliset vanhemmat tässä yhteydessä hyväksytyt havainnot vuosiluvun kanssa.

Lyhenteet: ** = laji, josta tehdään ilmoitus ja kuvaus RK:lle, * = laji, josta tehdään ilmoitus ja kuvaus ARK:lle, ♂ = koiras, ♀ = naaras, ♀-puk = naaraspuikkuinen, ad = vanha, subad = esiaikuinen, juv = nuori, 1kv, 2kv... = 1-, 2-...kalenterivuoden lintu, jp = juhlapuikkuinen, vp = vaihtopuikkuinen, tp = talvipuikkuinen, va = vaalean värimuodon lintu, tu = tumman värimuodon lintu, Ä = laulava (1Ä = myös nähty, Ä1 = vain kuultu), p = paikallinen, m = muuttava, SW jne. = muuttosuunta, kiert = kiertelevä, reng = rengastettu. Merkki (v) tarkoittaa että ARK/RK:lla on ollut käytettävissään linnusta otettu valokuva ja (ä) että ARK/RK:lla on ollut määrittämisen tukena linnusta saatu äänite.

HYVÄKSYTYT HARVINAISUUSHAVAINNOT

****Suula** *Morus bassanus* (2,0)
17.11.1989 Rää Pieni-Onkamojärvi ad p (HPö, ilm. PZ)

Ykkösluokan harvinaisuus! Maakunnan ensimmäinen havaittiin pari vuotta aikaisemmin, lokakuussa 1987, läheisessä Rää Vuoniemessä. Suomessa on havaittu yhteensä 26 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).

****Jalohaikara** *Egretta alba* (7,1)
29.4. Vär Sääperi 1 S (PZ)
Ei läheskään jokavuotinen laji Pohjois-Karjalassa, vaikka myös 1995 havaittiin yksi yksilö. Suomessa on havaittu yhteensä 84 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).

***Lyhytnokkahanhi**
Anser brachyrhynchus (23,2)
21.4. Vär Sääperi 1 E (HKO,KLi,PH ym.)

28.4.-30.4. Vär Sääperi 1p (HKi,TE, PZ ym.)

1990-luvulla lähes jokavuotinen, parhaana vuonna (1988) hulppeat 7 yksilöä. Tähän asti kaikki yhtä syyskuista lukuun ottamatta on havaittu huhtitoukokuussa.
Laji siirtyi RK:lta ARK:lle vuoden 1991 alusta.

***Kiljuhanhi** *Anser erythropus* (17,2)

27.4. Toh Valkeasuo turvepelto 1^{+2kv} p (PZ,Teija Zetterberg ym.)
23.5. Kit Hatunvaara ad NE (MH)
Valkeasuon lintu oli renkaiden perusteella ruotsalaista tarha-alkuperää. Vasta kolmas ja neljäs havainto -90-luvulla, viimeksi vuonna 1986 havaittiin enemmän kuin yksi yksilö.
Laji siirtyi RK:lta ARK:lle vuoden 1986 alusta.

***Ristisorsa** *Tadorna tadorna* (8,1)
1.5. Kit Kiteenjärvi 1 ♂ p (MH,VM, PP,HPi)

Edellisen erittäin hyvän vuoden (4 yksilöä) jälkeen palattiin arkeen. Laji on ollut runsastumaan päin 1980-luvun puolivälistä lähtien, vaikka ei olekaan läheskään jokavuotinen. Ensimmäinen havainto tehtiin vuonna 1961.

****Ruostesorsa** *Tadorna ferruginea* (4,0)

Muutos aiemmin julkaistun havainnon päivämääriin: 20.-22.7.94 Out Vuonoksessa havaittu lintu oli paikalla jo 19.7.94 (PZ ym.)

****Niittysuohaukka**
Circus pygargus (9,1)

12.6. 1^{2kv} ♀ löydetty Outokummusta, hoitoon yliopistolle (HKO,HH,OG)
Ilmeisesti lintujen ulosteista erittäin pahasti nuhraantunut lintu kuoli hoidosta huolimatta ja on nykyään nähtävissä yliopiston kokoelmissa. Ensimmäinen havainto kesäkuukausilta, kaikki muut yhtä syyskuista lukuun ottamatta toukokuulta. Edelleen maakunnassa hämmästyttävän vähälukuisen, vaikka laji pesiikin Suomessa usealla paikalla. Toisaalta, jos vastaanotto on yhtä karu kuin tälle yksilölle, ei ole ihme, että havainnot ovat näinkin tiukassa! Yhteensä Suomessa on havaittu 446 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).
Laji siirtyy RK:lta ARK:n tarkastettavaksi vuoden 1997 alusta.

**Arosuohaukka

Circus macrourus (13,2)
27.-28.4. Lip Ahonkylä 1^{+2kv} ♀ p (AV, KLi,PZ ym.)
29.4. Vär Sääperi 1^{+2kv} ♀ (KLi,PH,PZ ym.)
23.4.94 Toh Tikkala 1^{+2kv} ♂ N (AV, Matti Rekilä) Vuoden 1994 yksilömäärä nousee neljään.

Huhti-toukokuun vaihe on parasta aikaa nähdä Pohjois-Karjalassa arosuohaukka, kahdeksan yksilöä on nähty jaksolla 25.4.-4.5. Havainnoista seitsemän on 1990-luvulta, mutta vuodelta 1995 ei ole tiedossa yhtään havaintoa. Suomessa on havaittu yhteensä 144 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).

*Aro-/niittysuohaukka

Circus macrourus/pygargus (19,3)
29.4. Vär Räiköntorni ad ♀ N (PZ)
12.5. Vär Räiköntorni ad ♀ m (PZ)
15.9. Joe Paritsanlahti 1^{1kv} SW/S (HKO,AV)

Varsin tavanomainen määrä tätä naaraspuikuisista vaikeasti määritettävää lajiparia. Havainnoista useimmat koskenevat arosuohaukkaa.

****Käärmekotka** *Circaetus gallicus* (0,1)

20.8. Kon Isosuopolijärvi 1 lähti S (PM,JA)

Nappasi sammakon matkaevääkseen havainnoijien silmien edessä. Maakunnalle uusi ja odotettu laji, jonka lähimmät tiedossa olevat esiintymisalueet jo Aunuksessa! Suomessa laji on tavattu 27 kertaa vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).

****Arokotka** *Aquila nipalensis* (2,1)

1.5. Vär Uusikylä 1^{2kv} N (PH,HP,JR)
Jo toinen arokotka Värsilästä (edellinen vuonna 1988) ja samalla ainoa havainto vuonna 1996 koko maasta! Suomessa on havaittu yhteensä 23 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).

***Kotkalaji** *Aquila clanga/pomarina/nipalensis/heliaca* (17,1)

25.4. Vär Räiköntorni 1 SSW (PZ)
Linnun maastomäärittäminen on *Aquila clanga/pomarina/nipalensis* (pomarina?)

**Punajalkahaukka

Falco vespertinus (30,5)
29.-30.8. Kon Pitkäranta 1-2^{1kv} p (PZ, HKO ym.)

31.8. Vär Uusikylä 1^{1kv} (PZ)
31.8. Vär Uudenkylänlampi 2^{1kv} (AP, HKO)

Kymmenen vuoden hyvin niukan esiintymisen (0-1 havaintoa/vuosi) jälkeen lähes ennätysvuosi! 20 vuotta aikaisemmin, vuonna 1976, nähtiin maakunnassa vielä useampia punajalkahaukkoja: kuusi yksilöä. Suurin osa havainnoista on touko-kesäkuulta, vain kuusi yksilöä on ennen tätä havaittu syksyllä. Koko maan mittakaavassa elokuun lopun invaasio oli ennakkokemattoman voimakas 99:llä yksilöllä. Suomessa on havaittu yhteensä vähintään 511 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997). Laji siirtyy vuoden 1997 alusta RK:lta ARK:n tarkastettavaksi.

****Tunturihaukka** *Falco rusticolus* (3,1)

12.4. Joe Kontiosuo 1 N (PH,JR)
Aikaisemmista havainnoista kaksi on huhtikuun lopulta ja yksi syksyiltä, kaikki ovat olleet muuttavia. Tunturihaukka havainnot siirtyvät vuoden

1997 alusta RK:lta ARK:n tarkastettavaksi.

****Kääpiöhuitti** *Porzana pusilla* (1,0)

7.6.-9.6.95 Joe Höytiäisen kanavan suisto Ä1 (ä) (HKO,PZ,AP ym.)
Maakunnalle uusi laji, joka esitti parina yönä erikoislaatuista narinaansa lintuaseman pitkospuiden varressa läheltä ja kaukaa tulleiden harrastajien riemuksi! Lajista on vuodelta 1995 Suomesta kaksi muutakin havaintoa, Pietarsaaresta ja Vammalasta. Kun Suomesta on yhteensä vain kuusi muuta hyväksyttyä havaintoa (Nikander ym. 1996), on tätä pidettävä eräänä parhaista harvinaisuushavainnoista vuonna 1995!

*Keräkurmitsa

Charadrius morinellus (29,4)
19.5. Vär Niirala 1 jp p (PZ,HKi)
30.5. Vär Patsola 1Ä (HKO)
7.9. Out Vuonos 2^{1kv} p (AV)

Vuosittain havaitut määrät vaihtelevat; suurin määrä - 9 yksilöä - havaittiin vuonna 1990. Havainnot ajoittu-

vat siten, että toukokuulta on kolmasosa ja loput syyskuulta.

****Siperiankurmitsa** *Pluvialis fulva* (1,3)

14.9. Joe Paritsanlahti 1^{1kv} SW (PH, HPö)
17.-19.9. Joe Linnunlahti 1^{1kv} p (HKO ym.)
21.9. Pyh Mulo 1^{1kv} p (JP,Tuukka & Miika Pursiainen)

Ainutlaatuisesta *fulva*-tulvasta (Suomessa yhteensä 50 yksilöä) päästiin nauttimaan myös Pohjois-Karjalassa, jopa melkein kaupungin keskustassa! Invaasion osanottajat olivat muuallakin lähes järjestään 1kv lintuja. Ainoa aikaisempi havainto maakunnasta on lähes 20 vuoden takaa, heinäkuulta 1977! Suomessa on havaittu yhteensä 75 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).

***Lampiviklo** *Tringa stagnatilis* (46,1)

13.5. Out Sysmäjärvi Lahdenjokisuu 1p/N (PP,AV)

Nuori siperiankurmitsa Joensuun Linnunlahdella 17.9.1996. ©Petri Palviainen

****23.5.93 Out Jokipohja 1p (PZ)**
Vuoden 1993 summa nousee kahteen. 1980-luvun alkupuolen runsaista esiintymisistä saa nykyään vain haa-veilla: havaintoja lajista kertyy enää 0-2 yksilöä vuosittain. Laji siirtyi RK:lta ARK:n tarkastettavaksi vuoden 1994 alusta.

***Isolokki *Larus hyperboreus* (13,4)**
22.-28.4. Joe Karsikon sula 1^{4kv} p (KLi,PZ,MH ym.)
25.-29.4. Joe Linnunlahti 1^{2(-3)kv} p (PZ,Teija Zetterberg,KLi ym.)
21.5. Joe Repokallio-Utra 1^{3kv} p (PZ)
25.10.-5.11. Joe Hasanniemi-Kontiosuon jäteas. 1^{2kv} p (PZ,KLi,HKo ym.)
Huippuluokkaa oleva esiintyminen, vain vuonna 1978 havaittiin yhtä monta yksilöä! 1990-luvulla laji on ollut ennen tätä lähes täydellisesti kateissa: vain yksi havainto vuodelta 1990.

***Pikkukajava *Rissa tridactyla* (56,14)**
19.10. Rää Vuoniemi 5^{1kv} (3 SE, 2 NW) (PZ,HKo,KLe ym.)
20.10. Kon Höytiäisen eteläpää 1^{1kv} p (JP)
21.10. Kon Höytiäisen eteläpää 1^{1kv} S (JP)
23.10. Rää Vuoniemi 5^{1kv} (2 SE, 3 NNW) (HKo,AP,HM)
25. tai 26.10. Rää Samppaanniemi 2^{1kv} p (MH)

Toiseksi paras vuosi kautta aikojen! Vain vuonna 1993 tavattiin vielä enemmän, 26 yksilöä. Kolmas vuosi, jolloin havaittiin yli 10 yksilöä, oli 1984. Havaintojen ajankohta on hyvin tyypillinen, valtaosa havainnoista on loka-marraskuun vaihteesta. Keväältä on havainnot vain kolmesta yksilöstä. Kaikki tähän mennessä hyväksytyt ovat olleet nuoria lintuja. Laji siirtyi RK:lta ARK:lle vuoden 1986 alusta.

***Räyskä *Sterna caspia* (30,1)**
1.6. Vär Uusikylä Hopeakallio 2 N klo 23.05 (HKi)

Lähes jokavuotinen yksittäin tai parin havainnon voimin. Parhaana vuonna (1989) kuitenkin peräti kahdeksan yksilöä. Eniten havaintoja on muutto-kausilta touko- ja elokuulta, mutta useita myös kesä- ja heinäkuulta. Värtsilän havainnon kellonaika mielenkiintoinen!

****Sinipyrstö *Tarsiger cyanurus***

(1,2)
4.-5.6. Juu Tahkovaara 1^{2kv} ♂ Ä (AP ym.)
7.6.-1.7. Juu Tahkovaara 1^{+2kv} ♂ Ä (AP,Jyrki Lausamo,Pertti Uusivuori ym.)

Vasta toinen ja kolmas havainto maakunnasta, ensimmäinen havaittiin Juuassa toukokuussa 1982. Ikimetsäinventoiijien löytöjä, vuoden 1996 ainoita sinipyrstöjä Kuusamon ulkopuolelta, tultiin katsomaan Etelä-Suomesta asti! Ennakkotietojen mukaan vuosina 1997 ja 1998 on maakunnassa tavattu laulavia lintuja usealla eri paikalla. Laji siirtyy vuoden 1997 alusta alkaen RK:lta ARK:n tarkastettavaksi.

****Mustapäätasku *Saxicola torquata maura* (16,1)**
17.5. Vär Sääperi ♂ p (HKo,VJ)
3.-5.11.94 Joe Linnunlahti 1p ♀-puk (PF,HKo,AP ym.)

Laji on 1990-luvulla näitä ennen havaittu vain kaksi kertaa, toinen myöskin vuodelta 1994. Kaikki edelliset havainnot yhtä lokakuista lukuun ottamatta ovat huhti-heinäkuulta. Tietävästi maakunnasta kuitenkin on pari muutakin syyskauden havaintoa, joista toistaiseksi ei ole saatu kuvausta. Suomessa on havaittu yhteensä 261 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).

****Sitruunavästäräkki *Motacilla citreola* (5,2)**
7.5. Lip Heponiemi 1 ♀ p (PH,AJ,HPö)
29.7.-4.8. Vär Sääperi 1^{+1kv} p (PZ,HKi ym.)

Myös vuosina 1978 ja -94 havaittiin kaksi yksilöä. Kaikki aikaisemmat havainnot ovat syksyisiä aikaväliltä 8.8.-9.9. (ennen ARK:n perustamista lajista on myös keväinen havainto 16.5.1971) Suomessa on havaittu yhteensä 107 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).

***Hippiäisuunilintu *Phylloscopus proregulus* (7,1)**
6.10. Joe Hasanniemi 1p (HKo,PZ,AV ym.)

Kaikki aikaisemmatkin havainnot ovat Joensuun rannoilta akselilla Sulkuniem-Höytiäisen kanavan suisto. Syyskuun lopulta (varhaisin havainto 28.9.) lokakuun loppupuolelle (myöhäisin 22.10.) kannattaakin ulkoilla Pyhäselän

rantamalla, ja miksipä ei myös muiden suurten vesistöjen, esim. Pielisen itärannoilla ja niemenkärjissä!

****Viirusirkkalintu *Locustella lanceolata* (3,1)**
29.6.-3.8. Lip Siikasalmi 1Ä (ä,v) (HKo,VJ,PZ ym.)

Tämäkin toista kuukautta äänessä ollut laulaja, ainoa lajiaan Suomessa vuonna 1996, ehti houkutelaa maakunnan kesäyöhön sankoin joukoin kuuntelijoita. Edellinen havainto on vuodelta 1993 Pyhäselästä ja sitä edeltävät -80-luvun alkupuolelta Värtsilästä. Kaikki ovat olleet laulavia ja havaittu tyypillisesti kukkeimman keskikesän aikaan. Suomessa on havaittu yhteensä 27 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).

****Pikkukultarinta *Hippolais caligata* (6,1)**
11.6. Vär Uusikylä 1Ä (HKi)
11.6.93 Vär Savikko 1Ä (Annika Forsten, AP,PZ)

21.5.95 Vär Räikönvaara 1Ä (ä) (PZ)
Maakunnan ensimmäistä lukuun ottamatta kaikki Pohjois-Karjalan pikkukultarinnat on havaittu Värtsilässä! Räikönvaaralla innokkaasti laulanut yksilö on tiettävästi aikaisin Suomessa havaittu. Muualla maassa havaittiin vuonna 1996 vain kaksi laulavaa yksilöä. Suomessa on havaittu yhteensä 34 yksilöä vuoden 1996 loppuun mennessä (Lindroos 1997).

***Viiksitimali *Panurus biarmicus* (0,2)**

8.12. Out Sysmäjärvi 1 ♂ 1 ♀ (AV)
Odotettu uusi laji maakunnalle! Laji on voimakkaasti levittäytynyt viime vuosina lounaasta käsin, pohjoisimmat esiintymät ovat jo Oulun seudulla saakka. Laji siirtyi RK:lta ARK:n tarkastettavaksi vuoden 1991 alusta.

***Pikkusirkku *Emberiza pusilla* (19,1)**

18.-23.6. Kon Pitkäranta 1Ä (PZ ym.)
Pitkärannan lintu oli ollut paikalla jo useita päiviä. Lajia ei ole tavattu maakunnassa aivan joka vuosi, parhaimmillaankin vain kolme yksilöä. Pikkusirkku ei kuitenkaan liene meillä näin harvinainen laji, vaan jää vähän retkeilyn pesimäympäristönsä ja pesimäaikaan piilottelevien elintapojensa takia monesti huomaamatta.

HYLÄTYT HAVAINNOT

Jääkuikka *Gavia adamsii
21.5. Lie Patvinsuo Suomujärvi 1^{2-3kv}

Lyhytnokkahanhi *Anser brachyrhynchus
1.5. Vär Sääperi 1

****Pikkukiljukotka *Aquila pomarina***
26.4.90 Vär Sääperi 1

****Punajalkahaukka *Falco vespertinus***
31.8. Toh Peijonniemenlahti 1^{1kv}
17.9. Kit Hatunvaara 1^{1kv}

Pikkukajava *Rissa tridactyla
25. tai 26.10. Rää Samppaanniemi ad

VÄHÄLUKUISET LAJIT

Harmaahaikara *Ardea cinerea* (148,12)
10.8. Juu Venejoki (Höytiäinen) 1p (sanomalehti Karjalainen/HKo)
11.-20.8. Lip Heponiemi 1p (VJ)
13.8. Joe Nollakka 1 NW (PZ)
17.8. Vär Sääperi 1 p (PZ)

18.8. Kon Aavaranta 1p (JA, Martti ja Aarne Tanskanen)
21.-22.8. Out Vuonos 3-4p (MKe)
31.8. Toh Rantakylä 1 kiert/p (HKi)
3.9. Out Vuonos 1p (MKe)
24.9. Kit Valkeavaara 2 S (Voitto Valtanen/HKi)
Vuonoksen linnut on tulkittu neljäksi eri yksilöksi. Kokonaismäärä 12 yksilöä on erinomainen.

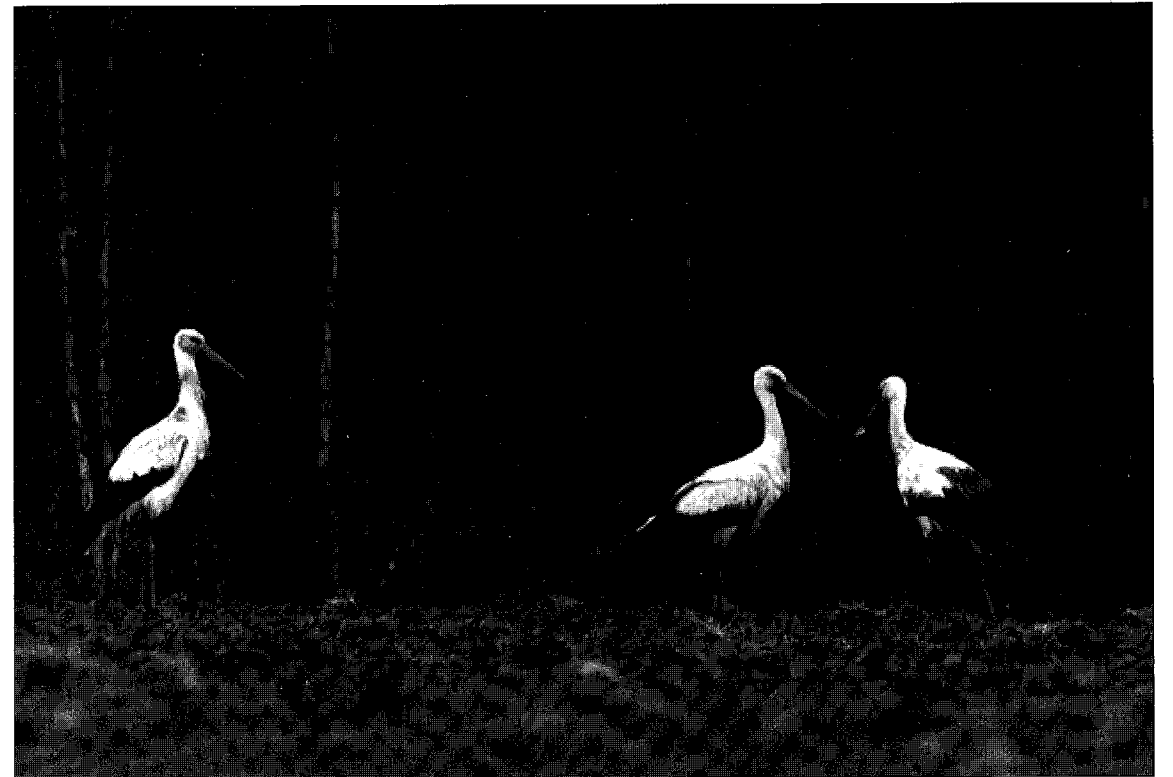
3.9.94 Out Vuonos 2 p/kiert (HM).
Paikalta on jo ilmoitettu aikaväliltä 1.8.-7.9.94 1-3 yks., joten nämä eivät kasvata vuoden 1994 kokonaissummaa.

Kattohaikara *Ciconia ciconia* (122,14)
1.5. Out Sysmäjärvi 1 SW (AV,LV)
6.5. Vär Patsola 1 S (HKi)
23.5. Kes Mäntyniemi 4m (PH,HPö)
1.5. Out Sysmäjärvi 1 SW (AV, LV)
V/VI vaihde Toh Rantakylä Korpi 2p (v) (Kalervo Laakso/HKi)
2.6. Toh Purtovaara-Musko-Peijonniemenlahti 1p (TP/HKi)
14.6. Toh Kemie+ymp. 2p (Veikko

Varonen/HKi)
29.6. Kes Ruokkeenniemi 2p (Kai Suomela)
Jälleen normaalia parempi esiintymisen ennätyskellisen vuoden 1995 jälkeen!

Lisäksi yksi vanhempi havainto: 80-luku Juu Vihtasuo 4p (v) (Kari Koskela/HKo)

Merihanhi *Anser anser* (68,8)
18.4. Out Sysmäjärvi Jakaranniemi 1p (KLe)
20.4. Out Sysmäjärvi Sysmäjokisuo 1p (AV,LV)
27.-29.4. Toh Valkeasuo 1p (PZ,Teija Zetterberg, HKi ym.)
27.4. Rää Kivisalmi 1p (EV)
29.4. Lip Ahonkylä 2 kiert (MH)
14.5. Joe Höytiäisen kanavan suisto 1 NE (AL)
23.5. Ilo Patvinsuo Majaniemi ad p (EL, Otto ja Hannu Ikonen)
Havaintojen lukumäärä on viime aikoina tutuksi tullutta runsastunutta tasoa.

Kattohaikarat Juuan Vihtasuolla. ©Kari Koskela

9.-10.5.95 Out Sysmäjärvi Sysmäjokisuu 3p (AV)
Vuoden 1995 summaksi tulee 14.

Harmaasorsa *Anas strepera* (54,10)

1.5. Rää Oravilahti 1♂ p (MH,HE)
7.5. Out Sysmäjärvi Sysmäjokisuu 1♂ p ja 13.5. 2♂2♀ p (AV)
25.6.-3.7. Out Sätösahti 1♂1♀ pesi paikalla, 25.6. havaittiin sulkiva koiras ja 1.-3.7. hätäilevä naaras kolmen poikasen kanssa (AV,LV). Tiettävästi ensipesintä Pohjois-Karjalassa! Vuosimmaahan on laskettu myös poikaset. Lounais-Suomessa laji on runsastunut ja pesii jo monin paikoin.

Allihaahka *Polysticta stelleri* (279,6)

9.5. Kon Pitkäranta 3♂3♀ p (KLe)
Erittäin heikko vuosi, aikaisemmin 1990-luvulla havaittu vuosittain kymmeniä yksilöitä!

Haarahaukka *Milvus migrans* (87,11)

19.4. Joe Karsikko 1 NW/W (HKo, AV)
22.4. Kes Mäntyniemi 1m (AP)
25.4. Vär Sääperi 1 (PZ)
4.5. Rää Kiesjärvi 1 kiert/S (JVe)
4.5. Vär Niirala 1 kiert (MH,TN)
4.5. Toh Valkeasuo 1 kiert (MH,TN)
12.5. Vär Rääköntorni 1 NE (PZ)
13.5. Vär Patsola 1 E/SSE (HKi)
16.5. Juu Kaajanlampi 1^{2kv} m (Arsi Liimatta/HL)
19.5. Vär Rääköntorni 1 NE (PZ)
23.5. Kit Hatunvaara 1 kiert (MH)

Nykyään tavanomainen esiintyminen: toistakymmentä yksilöä, valtaosa havainnoista huhti-toukokuulta.

Viiriäinen *Coturnix coturnix* (36,2)

7.-30.6. Lip Siikasalmi Ä1 (AL)
13.7. Rää Oravilahti Ä1 (HKo,MH)
Laji on päätetty siirtää julkaistavaksi yölaulajakatsauksessa vuodesta 1997 alkaen.

Heinäkurppa *Gallinago media* (112,10)

28.8. Joe Linnunlahti Ravirata 1p (PF, HH,PZ)
1.9. Lip Ahonkylän pellot 1p (HKo, KLi)
4 Joe Linnunlahti 1^{+1kv} p (KLi,AP, EV)
.9. Vär Hopeakallion pellot 1p (PZ, Markku Loippo)
8.9. Lie Kaupunginniemi 1p (MT,PT)
10.9. Joe Linnunlahti 2p (PZ)

15.9. Joe Linnunlahti 3p (VJ)
17.9. Joe Linnunlahti 1^{+1kv} p (KLi, Teemu Junntila ym.)
18.9. Joe Linnunlahti 2p (EV)
20.9. Joe Linnunlahti 1p (HKi)

Yllättävän nollavuoden 1995 jälkeen taas hyvä vuosi. Linnunlahden havaintojen on tulkittu koskevan vähintään seitsemää eri yksilöä.

Mustapyrstökuiiri *Limosa limosa* (72,6)

29.4. Joe Karsikko Iiksenjokisuu 1p (AV,PZ, ym.)
30.4.-5.5. Vär Sääperi 1p♀-puk (HKi)
4.5. Kit Kiteenlahti 1 (MH,TN)
6.5. Joe Utran kanava 1p (KLe)
9.5. Joe Utra Leveälahti 1 (HH,OG, David Miserque)
3.7. Ilo Viitasuo 1 varoitteleva (AP, EV)

30.6.94 Ilo Kesonsuo 1 varoitteleva ♂ (PP). Lintua ei havaittu enää seuraavina päivinä. Havainto nostaa vuoden 1994 yhteismäärän seitsemään. Varoittelevat linnut kahdella suolla keskikesinä 1994 ja 1996 saatavat viitata pesintään Ilomantsissa.

Uuttukyyhky *Columba oenas* (47 vuodesta 1988,10)

9.4. Joe Kontiosuon jäteasema 1p (AV)
20.4. Kes Mäntyniemi 2m (HKo,KLi, MH)
23.4. Vär Sääperi 1p,1m/p (KLi,HKi, PH ym.)
26.4. Lip Ahonkylä 2p (MH)
27.4. Lip Heponiemi 1p (KLi,AP,VJ)
22.5. Lip Hepolahti 1m/kiert (PP & eläintieteen kenttäkurssilaiset)
28.9. Vär Rääköntorni 1 S (PZ)
Normaalin vähän, tyypillisesti lähes kaikki keväältä.

Harjalintu *Upupa epops* (35,2)

15.5. Out Lösmä 1p (AV,HLv)
15.-20.10. Lip Riihilahti 1p (K. & P. Sorjonen,HKo ym/KR)
Molemmat havainnot maatalojen pihapiiristä.

Valkoselkätikka

Dendrocopos leucotos (62,6)
25.2. Eno Haapalahti Saarenpäänjärvi 1 ruokinnalla (PZ,Teija Zetterberg)
9.3.-20.4. Kon/Pol Teerisaari 1♂1♀ p (HH,OG)
25.9. Joe Höylas 1♂ p (HKä)
27.9. Kit Kyyrönniemi 1 W (MH)

XII-96-I-97 Kon Romppala+Aavaranta 1♀ p (PM)
1995 VI-alku Kon/Pol Teerisaari 1♂1♀ + 3pull (poikaset r) (HH,JM,Päivi Kiiskinen)

ARK pyytää ilmoitettavaksi kaikki havainnot lajista 1994 lähtien. Lisää havaintoja syksyltä 1996 on julkaistu jo vaelluslintukatsauksessa SR 4/97!

Harmaapäätikka *Picus canus* (? ,3)

14.10. Joe Hasanniemi 1p/NW (PZ)
15.11.-15.12. Juuka ruokinnalla 1p (Pauli Kokkonen/HL)
XII-alku Juu Salokylä 1♀ (S. Abrahamsson/HL)
ARK pyytää ilmoittamaan kaikki julkaisemattomat harmaapäätikkahavainnot vuodesta 1994 eteenpäin. Vuoden 1996 osalta havaintojen lukumäärä ei vastanne todellisuutta.

Kangaskiuru *Lullula arborea* (28,4)

21.4. Vär Sääperi 1 NW (HKo,KLi, PH ym.)
22.4. Kon Lehmo 1Ä (HPi)
29.4.-11.5. Kon Lehmo 2Ä (KV,PZ)
Reviirihavainnot ovat maakunnasta katoamisen partaalla hoippuvan lajin kannalta rohkaisevia, vaikka kokonaisuutena jäikin selvästi edellisvuotta heikommaksi.

Tunturikiuru *Eremophila alpestris* (162 vuodesta 1988,21)

20.4. Kes Mäntyniemi 2m/p (HKo, KLi,MH)
2.5. Vär Sääperi 13p parvi (KLi,Jari Nummelin)
2.5. Joe Linnunlahti 2p (AV)
29.9. Joe Paritsanlahti 1 NE (AV)
11.10. Joe Ukonlahti 1p (EV)
14.10. Rää Vuoniemi 1 S (EV,AV)
14.10. Kit Hatunvaara 1p/E (MH)
1990-luvulla on nähty vuosittain ilahduttavat 20-30 yksilöä, parhaana vuonna (1995) peräti 40. Lajin uhanalaisuuden takia kaikki havainnot on syytä kerätä.

Pikkusieppo *Ficedula parva* (77,2)

7.6. Kon Puntarikoski 1Ä (HH)
10.9. Joe Höytiäisen kanavan suisto 1p (PZ)

Kaikki havainnot lajista pyydetään ilmoittamaan vuodesta 1994 lähtien. Todellisuudessa havaintoja kertynee vuosittain huomattavasti nyt ilmoitettuja enemmän.

Kirjallisuus

Kultasirkku *Emberiza aureola* (? ,3)

12.6. Vär Sääperi 2Ä (PZ,AP)
10.-3.6. Joe Höytiäisen kanavan suisto 1Ä (PZ,HKo ym.)
Laji siirtyi RK:lta ARK:lle vuoden 1986 alusta. Koska laji on rajusti vähentynyt viime aikoina, pyytää ARK havainnoitsijoita ilmoittamaan kaikki havaintonsa kultasirkkuista vuoden 1996 alusta lähtien.

Lindroos, T., 1997. Rariteettikomitean hyväksymät havainnot vuodelta 1996. Linnut 32(6):18-30.
Lindroos, T., valmisteilla. Rariteettikomitean hyväksymät havainnot vuodelta 1997. Linnut 33.
Nikander, P., Lindroos, T. ja Numminen, T., 1996. Rariteettikomitean

hyväksymät vuoden 1995 harvinaisuushavainnot. Linnut 31(6):5-11.
Pursiainen, J., 1995. Harvinaisuudet 1994 Pohjois-Karjalassa. Siipirikko 22(4):12-23.
Pursiainen, J. ja Zetterberg, P., 1997. Harvinaisuudet ja vähälukuiset lajit Pohjois-Karjalassa 1995. Siipirikko 24(3):3-13.

Heinäkurppa Linnunlahdella 28.8.1996. ©Hannu Huuskonen

Siipirikon ilmestymisestä

Lehden ilmestyminen on jäänyt hieman aikataulusta jälkeen. Pyrimme kuitenkin korjaamaan tilanteen jatkossa, niin että lehti saapuisi lukijoille hieman tasaisemmin väliajoin.

Korjauksia aikaisempiin Siipirikon numeroihin:

SR 1/98

Satunnaisvieraana mustakiuru

s. 28 'Andalusian helmi, poika Kazakhstanin orailta' tulisi olla 'Adalmiinan helmi, poika Kazakhstanin orailta'

Kansikuvaa

Viime numeron kansikuvana oli vihervarpuskuvaa, jonka yhteydessä oli kuvaajana mainittu PKLTY:n valokuvauskilpailun Lintuharrastus-sarjan voittaja Hannu Eskonen. Kuva on kuitenkin kyseisen kilpailun Linnut-sarjan voittaneen Kari Koskelan "Vihreällä oksalla". Pahoittelemme sekaannusta.

KARJALAN SINIPYRSTÖINEN HELMI

ARI RAJASÄRKKÄ

Pohjoiskarjalainen metsäluonto on ollut lähellä sydäntäni vuodesta 1981 lähtien, jolloin olin yhdessä silloisen abiturientin Jari Koukin kanssa auttamassa amerikkalaista väitöskirjan tekijää Gerald Niemeä suolin-
tulaskennoissa. Tuolloin vielä virallisesti suojelemattomien hienojen lintusoiden Koivusuon ja Patvinsuon lähituntumassa sijaitsevat metsät tekivät jopa soitakin suuremman vaikutuksen nuoreen opiskelijapoi-
kaan. Nuo nykyisin luonnon- ja kansallispuistoina rauhoitetut alueet tulivat minulle muutamaa vuotta myöhemmin erityisen tutuiksi kasvillisuuskartoitusten ja linnuston linjalaskentojen yhteydessä.

Toiveistani suurimpia oli eksoottisen sinipyrrstön löytäminen Patvinsuon kansallispuiston Autiovaarasta tai Koivusuon luonnonpuiston Pihunvaarasta, jotka molemmat olivat minulle upeinta taigaa, mihin olin koskaan törmännyt. Samaa mieltä noista aarniometsistä olen edelleen, vaikka olenkin kolunnut satoja tai jopa tuhansia neliökilometrejä suomalaista metsäluontoa puolessatoista vuosikymmenessä. Vaan enpä sinipyrrstöä siellä useiden kesien vierailuista huolimatta tavannut - ennen kesää 1997, jolloin tekstihakulaitteen houkuttelemana kävin Autiovaarassa reviiiriään pitäneen nuoren koiraan bongaamassa. Pikkusiepot, idänuunilinnut, kuukelut, pohjantikat ja muut vanhan metsän linnut sitä vastoin tulivat noilla Pohjois-Karjalan retkillä hyvinkin tutuiksi.

Tarkastaa, ei tarkasta...

Rariteettikomitean (RK) vaatima ilmoituskäytäntö sinipyrrstöhavaintojen suhteen on muuttunut muutama kerran. Nykyinen vuoden 1997 alusta alkaen voimassa ollut käytäntö on se, ettei valtakunnallinen komitea enää tarkasta sinipyrrstöjä. Lintutieteellisten paikallisyhdistysten ylläpitämien alueharvinaisuuskomiteoiden (AHK) suhtautuminen sinipyrrstöön vaihtelee. Pohjois-Pohjanmaalla, jossa valtaosa suomalaisista *Tarsiger*-havainnoista on tehty, ei AHK ottanut lajia listalleen. Lappi ja Kainuun lintutieteellisillä yhdistyksillä ei kaiketi ole aluerariteetteja tarkastavia elimiä, joten Pohjois-Suomesta vuodelta 1997 ilmoitettuja havaintoja voidaan siten pitää jo hyväksytyinä.

Pohjois-Karjalan Lintutieteellisen Yhdistyksen ARK on ainakin toistaiseksi päättänyt tarkistaa havainnot toimialueellaan tavattavista sinipyrrstöistä. Tässä artikkelissa esittämäni vuoden 1997 havainnot eivät siten vielä ole kainuulaisia lintuja lukuunottamatta virallistettuja. Paikat on kuitenkin tarpeen tuoda julki jo tässä yhteydessä, jotta sinipyrrstömetsien suojelua voitaisiin tehostaa. Myös tulevien kesien metsäretkien suunnittelu on varmaankin helpompaa, kun aiemmat *Tarsiger*-paikat ovat tiedossa. Sinipyrrstöä kannattaa Pohjois-Karjalasta hakea jatkossakin paitsi ennestään tunnetuilta löytöpaikoilta niin myös muista seudun vanhoista metsistä. Oma käsitykseni on, että etenkin rajaseudun laajimmassa vanhoissa metsissä asustaa sinipyrrstöjä huomattavasti säännöllisemmin kuin, mitä pelkät karja-

laiset havaintomäärät antavat ymmärtää.

Ennätyskesä 1997

Menneenä vuonna pohjoiskarjalaisittain - ja koko Suomenkin mitassa - mielenkiintoisimpia lintutapauksia oli sinipyrrstön runsaus Itä-Suomen metsissä. Erilaisiin teknisiin tai perinteisempiin havaintojen taltiointivälineisiin kirjattiin Pohjois-Karjalasta yhteensä 14-15 sinipyrrstöä. Niistä kaksi havaittiin selvästi kevätkuutunsa varrelta: laulava koiras (vain kuultu) rajavyöhykkeellä Värtsilässä 10.5. sekä naaraspukuinen lintu valtimolaisen pihapiirin marjapensaassa 20.5.

Reviireitä löytyi ennenkaikkea Lieksasta. Mieltäni lämmitti erityisesti Patvinsuon kansallispuiston suuri sinipyrrstömäärä. Suomen parhaisiin aarniokuusikoihin kuuluvassa Autiovaaran-Rauvunvaaran metsässä havaittiin varmasti yksi, mahdollisesti kaksikin nuorta koirasta ajalla 17.5.-8.7. Äänitettyjen lintujen välinen etäisyys on sen verran suuri, että kaksikin reviiiriä on sangen mahdollista. Ehkäpä Jorma Sorjonen kykenee sonogrammiensa avulla paljastamaan noiden äänitteiden perusteella laulajien henkilöllisyyden. Nuorukaisten lisäksi Autiovaarassa tavattiin vain yhtenä päivänä (11.6.) vanha koiras naaraspukuisen (naaraan?) kera. Pesivän linnunhan ei tarvitse liiemmästi pöyhkeillä, joten vanhan ketun vaitonaisuus voisi selittyä sillä. Rauvunvaaran puolelta on ilmoitettu pelkkä lauluhavainto 10.6. sen verran kaukaa Autiovaa-

ran linnusta, että kyseessä on mielestäni ilman muuta eri lintu.

12.6. kuultiin laulava sinipyrrstö myös Surkanvaarassa, niin ikään Patvinsuon kansallispuistossa. Puiston metsät hyvin tuntevana henkilönä en voi kuin ihmetellä linnun laulupaikan valintaa. Onhan Surkanvaara toki komea paikka, mutta puiston rajojen sisältä löytyisi *Tarsiger*ille luonnontilaisempiakin metsiä, vaikkapa Hietavaarasta tai Säästö-Maksimansaaresta. Liekö noita metsiä monikaan ornitologi kesän kuluessa kolunnut? Lieksasta löydettiin myös nuoren koiraan pitkäaikainen (26.5.-22.6.) reviiiri Kitsin Kalliovaarasta hiukan suunnitellun vanhojen metsien suojelualueen (Jäkäläkankaan metsäpaloalue) ulkopuolelta. Myöskään Lieksan, Kuhmon ja Venäjän rajojen tuntumassa sijaitseva ilmeisen hieno Otravaara

ei sisälly suojeluohjelmiin. Siellä havaittiin kaksi vanhaa koirasta 19.6.

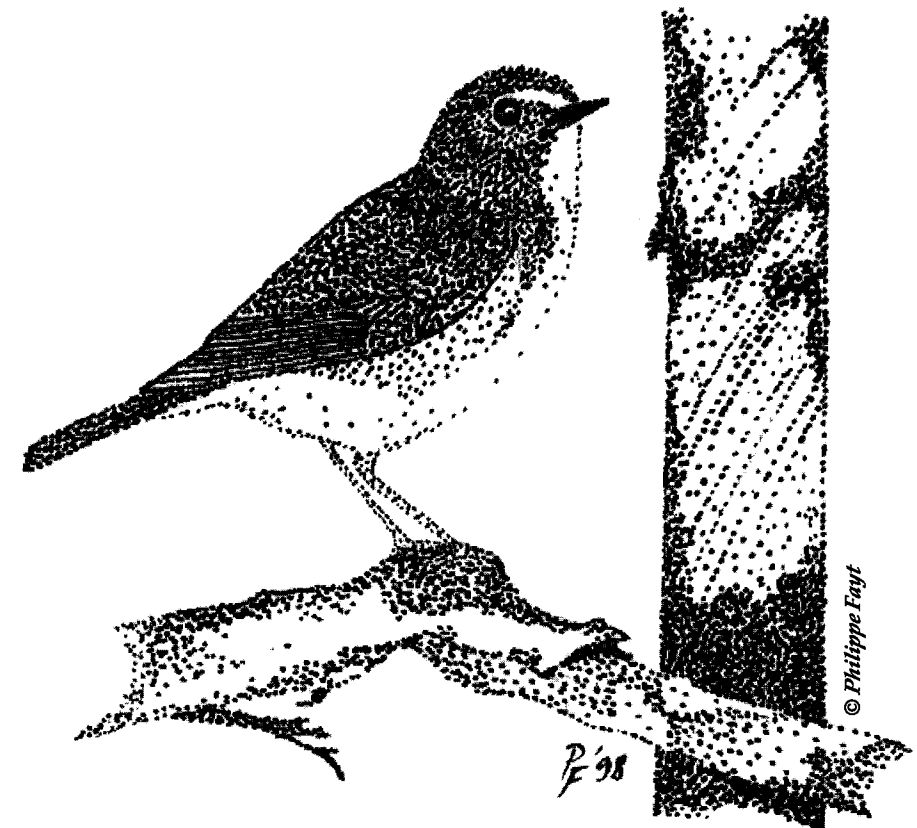
Nippa nappa Ilomantsin puolelta Oinasvaarasta löytyi nuoren koiraan reviiiri 17.6. - jälleen hiukan suojeluohjelman mukaisen rajauksen ulkopuolelta! Enon Koveronvaarassa 21.5.-21.6. tavattu nuori koiras sitä vastoin osui melkolilla keskelle ehdotettua Kalliolammen suojelu-
aluetta. Myös Nurmeksen Uuronrotkon ja Paistinvaaran suojelukohteilta löydettiin kummastakin nuoret koirat 28.6.

Naapureista kajahtaa

Pohjois-Karjalan naapurimaakuntienkaan ei tarvitse hävetä sinipyrrstökäsenä 1997 saaliitaan. Kainuussa kuultiin yksi kevätkuuttaja Sotkamossa 13.5. Ilmeisesti sama lintu,

nuori koiras, tavattiin paria viikkoa myöhemmin löytäjänsä urhokkaan umpihankikomppauksen seurauksena reviiirillä muutaman kilometrin päästä alkuperäiseltä havaintopaikalta Viltovaaran suojeltavassa vanhassa metsässä. Kuhmon kuuluisalla Jauhovaaralla lauloi 29.5. nuori koiras, joka kuulutti reviiiriään ainakin 9.7. asti. Tämä läntisen Euroopan toiseksi tunnetuin *Tarsiger*-paikka ei kuitenkaan ole kelvannut vanhojen metsien suojelutyöryhmälle. Sotkamon Vuokatinvaaran laelta (vanhojen metsien suojelukohde) löytyi yllekirjoittaneen pieneen vinkin seurauksena nuori koiras 30.5.

Kuhmossa nuori koiras havaittiin myös Riihivaarassa 20.-21.6. ja Laamasenvaarassa 10.-15.6. Viimeksi mainitussa vaarassa tavattiin mahdollisesti kaksi eri lintua. Jämävaarassa nähtiin 17.-18.6. vanha koiras.

Honka- ja Louhivaaran laulavat linnut pelkäästään kuultiin kesäkuun puolivälissä. Myös Puolangan Paljakkavaarassa kuultiin laulava sinipyrstö 3.7. Ainoastaan Riihi-, Honka- ja Louhivaaran linnut olivat osanneet lukea vanhojen metsien suojelutyöryhmän mietintöjen karttoja mahdollisen jälkikasvunsa kannalta ehdottoman turvallisella tavalla.

Pohjois-Savostakin löydettiin vähintään kaksi reviiriä Rautavaaralta. Pumpulikirkon suojelualueella tavatun nuoren koiraan havaintovälikäsi on ilmoitettu 26.5.-1.7. Havaintoja tehtiin melko laajalta alueelta, joten kyseessä saattoi olla kaksikin lintua. Sinipyrstöhän on todettu usein elelevän löyhinä kolonioina Suomessakin, joten yhdestä metsiköstä saattaa hyvin löytyä useampiakin lintuja. 3.7. tavattiin nuori koiras myös Haravalehdon vanhasa metsässä, jota vanhojen metsien suojelutyöryhmä on esittänyt Metsähallituksen aarnialueeksi.

Itärajamme tuoltapuolen Karjalan tasavallasta on tietooni tullut sinipyrstöhavaintoja vain Äänisen takana sijaitsevasta Vodlajärven kansallispuistosta, jossa suomalaiset merikotkatutkijat kuulivat kaksi laulavaa koirasta 18.6.

Historian pyrstöjen havinaa

Pohjois-Karjalan metsät ovat olleet alusta alkaen mukana suomalaisessa sinipyrstöhistoriassa. Maamme ensimmäinen virallinen havainto lajista tehtiin kuitenkin naapurimaakunnan Pohjois-Savon puolella, kun laulava koiras tavattiin Kuopiossa Kallaveden saarella lähellä Puijon-sarvea 4.7.1949. Jo seuraavana vuonna sinipyrstö pääsi Pohjois-Karjalankin lajistaan. Nurmeksen pohjoisosissa havaittiin 1.7.1950 kaksi laulajaa, toinen Heinävaarassa ja toinen jonkin matkan päässä itäänpäin Loukkusuon metsäsaarekkeessa. Loukkusuon koiras oli nuori. Heinävaaran laulajaa ei kaiketi nähty. Kun sinipyrstö oli kesäkuussa 1950 tavattu uudelleen Kuopiossa sekä myös Pelkosenniemen Pyhänturilla, olivat nurmeslaiset yksilöt siten Suomen 4. ja 5. sinipyrstöt. Kumpainkin Nurmeksen havain-

topaikka lienee nykyisin kaikkea muuta kuin sinipyrstölle kelloista metsää, mutta molemmat sijaitsevat hyvin lähellä Kuhmon puolella olevaan Jonkerinsalon luonnonsuojelualueeseen liitettäväksi suunniteltua aluetta, jossa *Tarsigerin* laulun voisi yhä kuulla.

Lupaavan alun jälkeen seuraa vaa Pohjois-Karjalassa tavattua sinipyrstöä saatiin odottaa kuitenkin yli 30 vuotta. Vuonna 1982 viihtyi Juuan Halivaarassa nuori koiras lukuisten bongareiden ilona toista kukaakunta ainakin 26.5.-4.7. välisen ajan. Halivaaran metsän kohtalosta minulla ei ole tarkkaa tietoa, mutta ainakaan se ei sisälly mihinkään suojeluohjelmaan. Seuraavaa reviiriä ei tarvinnut odottaa aivan yhtä kauan. Vuonna 1996 löydettiin jälleen Juuasta peräti kaksi sinipyrstöä vuoron perään saman puun latvassa laulamassa. Linnut oli helppo erottaa toisistaan, koska toinen oli nuori ja toinen vanha. Löytöpaikkana oli tällä kertaa jo perustettu vanhan metsän suojelualue, Tahkovaara.

Taulukko. Sinipyrstöhavaintojen enimmäismäärät Pohjois-Karjalassa ja ympäristössä.

R = revierejä, K = kevätmuuttajia, S = syysmuuttajia, v = virallisesti hyväksytyt havaintoja, e = epävirallisia havaintoja (epävarmoja, RK:n hylkäämiä tai RK:lle ilmoittamattomia).

Vuodet	Maakunta	Rv	Re	Kv	Ke	Sv	Se	Yht.
-1959	P-Karjala	2						2
	Kainuu	8						8
	P-Savo	7	1					8
1960-69	I-Karjala	4	1					5
1970-79	P-Karjala		1					1
	Kainuu	9	1					11
	E-Karjala			1		1		1
1980-89	P-Karjala	1						1
	Kainuu					1		1
	P-Savo		1					1
	E-Savo			1				1
1990-96	P-Karjala	2					1	3
	Kainuu	3	11				1	15
	P-Savo				1			1
	I-Karjala	1						1
1997	P-Karjala		12		2			14
	Kainuu	10		1				11
	P-Savo		3					3
	I-Karjala	2						2
Yhteensä		49	31	3	3	2	2	90

Näiden virallisesti hyväksytyt karjalaisten sinipyrstöjen lisäksi on olemassa hyvin epämääräinen tieto jonkun ruotsalaisen 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa jossain päin Ilomantsia tapaamasta linnusta. Pohjois-Karjalan ainoa syyssinipyrstö on jäänyt ilmoittamatta RK:lle. Tämä naaraspukuinen lintu havaittiin 9.9.1994 Valtimon pohjoisosissa.

Kainuun korvet ja surkeat Savot

Alkuaikojen suomalainen sinipyrstökartta täplittyi sangen tiuhaan tahtiin Pohjois-Savon kohdalla. Vuoteen 1959 mennessä laji oli tavattu nykyisen Itä-Suomen läänin länsiosassa varmuudella seitsemän kertaa, kuudesti Kuopiossa ja kerran Nilsiän Pisalla. Lisäksi on yksi epävarma havainto niinkään Kuopiosta. Kaikki havainnot koskevat reviirillä olleita koiraita. Lupsakoinakin pidetyt savolaiset ovat kuitenkin kohdelleet metsiään kaikkea

muuta kuin lupsakkaasti. Vuoden 1958 jälkeen ei Savo ole enää sinipyrstöjen reviirisilmää tyydyttänyt, paitsi viime kesänä Rautavaaralla aivan Pohjois-Karjalan rajan tuntumassa. Kuopion Neulamäestä on kesäkuulta 1981 RK:n hylkäämä havainto, jonka yksityiskohdista minulla ei ole tietoa.

Savolaiset ovat kohdelleet sinipyrstöjä kaltoin myös kevätmuuton varrella. Etelä-Savon ainokaisen linnun esteettömän muuttolennon tielle oli rakennettu talo Puumalaan. Tuo kauniin sininen vanha koiras on 12.5.1988 tapahtuneen ikkunaan lentonsa jälkeen pölyttynyt Helsingin yliopiston nahkakokoelmassa. Onnellisempi kohtalo lienee ollut Lepävirralla kesäkuun alussa 1996 tavatulla laulajalla, jota ei koskaan saatu näkyviin. Pelkkänä äänihavaintona sitä ei ole ilmoitettu RK:lle, koska komitea tunnetusti suhtautui penseästi pelkkiin äänimäärityksiin. Jos ei savolaisten sinipyrstöjen runsaudella ole viime aikoina päästy kehuskelemaan, ei eteläkarjalaisilla ole senkään vertaa ylpeilyn aihetta. Laji on tavattu Etelä-Karjalassa vain yhden ainokaisen kerran. 22.5.1979 havaittiin nuori koiras kevätmuutolaan Imatralla.

Kainuu on sinipyrstöjen suhteen aivan toista maata. Enkä asiaa yhtään ihmettele. Onhan Kainuussa kunnan aarniometsiä sentään säästynyt aivan eri mitassa kuin Savossa ja suuressa osassa Pohjois-Karjalaakin. 1960- ja 1980-lukujen huonoina vuosina ei Kainuunkaan metsistä löydetty revierejä, jos niitä ylipäätään sieltä kovin tehokkaasti haettiin. 1950-luvulla sinipyrstö tavattiin Kuhmossa Jauhovaaran lisäksi varmuudella Välihaarassa sekä Jauhovaaran ympäristössä. Jauhovaara lienee näistä metsistä ainoa yhä pystyssä oleva. 1970-luvun uusia havaintopaikkoja olivat nykyään suojellut Elimys- ja Ulvinsalo Kuhmossa sekä Metsähallituksen aarnialueena oleva Puolangan Pirunkirkko. Lisäksi aivan nykyisen Paljakan luonnonpuiston rajan vierestä on tiedossa hiukan epävarmaksi jäänyt laulaja.

1990-luvun Tarsiger-aallon myötä Kainuun kartalle on tullut uusi yleisesti hyväksytty täplä Ulvinsalon luonnonpuiston suunnitellun laajen-

nuksen alueelle Rajavaaraan. Virallista hyväksyntää vailla olevat uudet sinipyrstöpaikat ovat Kuhmon Teerisuon soidensuojelualue, Sotkamon Hiidenportin kansallispuisto sekä vanhojen metsien tulevat suojelukohteet Puolangan Kuirivaarassa ja Hyrynsalmen Peuravaarassa. Epävarmoja havaintoja on lisäksi tiedossa Suomussalmen Lososuon soidensuojelualueelta sekä Kuhmon Saunajärveltä.

Oulunjärven rannalta on syyssinipyrstö varmistettu vuosina 1972 ja 1986. Vuoden 1993 syyskuun lopun havainto Vuokatista on syystä tai toisesta hylätty RK:n tarkastuksessa.

Itä-Karjalassa ihmeen köyhä

Pohjois-Karjalan ja koko Suomenkin vähäinen sinipyrstökanta on tiukasti riippuvainen itärajamme takaisista tapahtumista. Itä-Karjalan metsät ovat nykypäiviin saakka säilyneet sangen hyvin sinipyrstölle kelvollisina. Suomalaisetkin metsäyhtiöt ovat tosin viime vuosina niittäneet kyseenalaista mainetta Karjalan metsien hakkaajina. Saapa nähdä, kuinka hakkuiden jatkuminen ja laajeneminen vaikuttaa sinipyrstöihimme.

Vaikka Itä-Karjalan metsät ovatkin keskimäärin mitä upeinta taigaa, on sinipyrstöstä tehty siellä hämmästyttävän vähän havaintoja. Syyinä tähän tuskin kuitenkaan on lintujen puute vaan pikemminkin ornitologien ja havainnoinnin vähäisyys. Havaintomäärien perusteella Itä-Karjalan lihavin *Tarsiger*-vuosikymmen on ollut suomalaisittain laiha 60-luku. Kaikki 4-5 havaintoa ovat kuitenkin yhden henkilön yhdeltä paikalta löytämiä. Tuo sinipyrstökeskittymä on Äänisen länsipuolella oleva Kivatsun luonnonpuisto. Karjalan tasavallan ainoa todistettu pesintäkin kuuluu a.o. havaintojen joukkoon. Kivatsun lintujen ja Vodlajärven viime kesän laulajien lisäksi sinipyrstö on tavattu Itä-Karjalassa vain kerran, kesälä 1990 lähellä Suomen rajaa Kostamuksen suojelualueella.

Olosuhteiden armoilla

Valtaosa suomalaisista sinipyrstöistä matkanee talven viettoon Kaak-

kois-Aasiaan asti. Muuttomatkan varren ja talvehtimisalueiden olosuhteilla on luultavasti melkoinen merkitys pitkän matkan muuttajan ääripopulaation hyvinvoinnille. Jos talvikanta syystä tai toisesta kärsii normaalia suuremmasta kuolleisuudesta, voivat tiheydet laskea koko levinneisyysalueella. Siperian metsiin jäänee tällöin sinipyrstövausta. Lämpimuuttavat meikäläiset linnut saattavat siten pysähtyä idän paremmille apajille. Kukapa viitsisi turhan päiten kauas matkustaa, jos lähempänä on tilaa paremmilla paikoilla?

Espanjankielisestä Jeesus-lastatarkoittavasta sanasta El Niño nimensä saanut Tyyneellä merellä vaikuttava suuren luokan sääilmiö on aiheuttanut kuluneen talven aikana poikkeuksellista kuivuutta ja edelleen laajoja metsäpaloja sinipyrstön talvehtimisalueella, joten kannanromahdus on siten pelättävissä. Tästä huolimatta sinipyrstöjä kannattaa edelleen hakea Pohjois-Karjalankin metsistä. Jokunen sitkeä sissi säilyttää kuitenkin henkensä ankeista oloista huolimatta ja vanhasta muistista palaa kotikonnuilleen Suomeen. Vaikka sinipyrstöjä ei viime kesän (1997) tahtiin löytyisikään, tarkentuu käsitys muiden vanhan metsän lajien karjalaisesta levinneisyydestä ja runsaudesta. Moni Pohjois-Karjalan pikkusieppopaikkakin on luultavasti vielä löytymättä.

Pahoista aavistuksistani huolimatta toivotan vilpittömästi onnea kaikille sinipyrstön etsijöille niin Pohjois-Karjalassa kuin muuallakin Suomessa tai vaikkapa Venäjällä!

Kirjoittajan osoite:

Koulukatu 3 A 12
90100 Oulu

Myös kesä 1998 oli Pohjois-Karjalassa lajin osalta erittäin hyvä. Sinipyrstöjä havaittiin kuusi laulavaa koirasta ja yksi naaraspukuinen lintu. (toimituksen lisäys).

Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa 1997

Hannu Lehtoranta

Katovuosi "kurjassa" Karjalassa. Vuosi 1997 todella oli yllättävän heikko pöllöjen pesintöiden kannalta. Vähäiset pesinnät menestyivät huonosti, joten havannoijilta vaadittiin sitkeyttä koluta tyhjiä pönttöjä ja muita pesäpaikkoja.

Havaintopapereista löytyi hieman yli 40 nimeä, mikä on lähellä tämän vuosikymmenen keskiarvoa. Kiitos kaikilla havannoijille. Seuraavassa luettelossa lomakkeen palauttamisesta vastuun kantaneet ovat merkitty tähdellä:

Günther Olli, *Halonon Markku, Hottola Petri, *Huuskonen Hannu, Hyttinen Tomi, *JUUAN LINTUHARASTAJAT (Halonon Jari, Kirjavainen Harri, Lehtoranta Hannu, Lehtoranta

Jouni), *Kivivuori Hannu, *Kontkanen Harri, *Korhonen Veikko, *Koskela Kimmo, *Kämäräinen Harri, Lehtonen Tapio, *Leivo Mauri, *Lemmetynen Jari, Leppänen Janne, LIEKSALAISET (Jaskanen Kari, Korhonen Sami, *Lappi Esko, Rynnänen Juhani), Louhelainen Jorma, Makkonen Aimo, *Martiskainen Kimmo, *Mertanen Heino, *Miettinen Juha, Miserque David, *Nevalainen Toni, *Piironen Matti, *Perkiö Tuomas, *Pusa Veli, Pölönen Aaro, *Pönnkä Heikki, Rouhiainen Kauko, Sandstedt Ari, *Suomalainen Juha, Toivanen Tuomo, Varis Matti, Veijalainen Esko ja *Zetterberg Pentti.

Tutkimustehosta

Heikko pesimisvuosi laimensi selvästi pesäpaikkojen tarkastusintoa. Osa pönttöistäkin jäi tarkastamatta. Kaikkiaan 719 pönttöä ilmoitettiin tarkastetuksi, joten pudotus edellisvuodesta oli noin sata pönttöä (v.-96 822). Lisäksi isoja luonnonkoloja tarkastettiin viitisenkymmentä (v.-96 37) ja lähes saman verran varuspöllölle sopivia tikankoloja (v.-96 22). Telkän pönttöjä ilmoitettiin tarkastetuksi vain vajaa 30. Lomakkeilla oli tarkastusten kohdalla pahoja puutteita, joten em. luvut ovat selvästi minimimääriä.

Laimea pöllövuosi ei innostanut havannoijia pöllöretkillekään. Kuun-

telukilometrejä kertyi noin 275 ja kuuntelukertoja noin 150 (v.-96 250/130). Ilmeisesti osa tyhjiä kuunteluretkistä unohtui havannoijilta ilmoittamatta, vaikka niidenkin ilmoittaminen olisi tutkimuksen kannalta hyödyllistä.

Tutkimustehokkuus eri kunnissa on esitetty taulukossa 1.

Ravintotilanne ja pesinnät

Ilmeisesti koko Pohjois-Karjalan alueella ei ollut hyviä myyräalueita. Ainoastaan Värsilän tienoilla näyttäisi myyriä olleen hieman paremmin.

Myyräkantojen vaihtelu on 1990-luvulla meilläkin muuttunut sekalaiseksi. Aikaisemmin pystyi melko tarkasti ennustamaan myyrähuiput eri alueille. Usein huippu siirtyi kolmen neljän vuoden kierrolla eteläisten kuntien alueelta kohti pohjoista. Nyt menivät täysin pieleen vuodelle 1998 tekemäni ennustuksetkin.

Pöllöpesintöjä oli ennätyksellisen heikosti ja poikastuotto todella huonoa. Vähistä pesinnöistä merkittävä osa tuhoutui munavaiheessa tai viimeistään pieniin poikasiin.

Viirupöllö oli ainoa laji, joka pystyi edes kohtuullisiin pesintätuloksiin. Lajin pesintöiden ajoituskin oli melko normaali. Sen sijaan heikon myyrävuoden merkinä lehtopöllön vähäiset pesintöiden aloitukset jakaantuivat huhtikuun alun ja toukokuun alun väliselle ajanjaksolle. Helmipöllöt aloittivat vasta toukokuun alussa.

Kaikkiaan pöllöhavaintoja kertyi 156 reviiiriltä, joista varmistettuja pesintöjä vain 49 (v.-96 215 / 132)

LAJIKOHTAINEN KATSAUS PÖLLÖJEN PESINTÄÄN 1997

(Suluissa v.1996 lukemat)

Helmipöllö *Aegolius funereus*

Ilmeisesti 25 vuotisen pöllötutkimuksemme heikoin helmipöllövuosi. Yleisimmistä pöllöstämme tehtiin vain 16 reviiirihavaintoa ja niiltä ainoastaan neljä pesintäyritystä (55/32). Todellakin vain pesintäyrityksiä, sillä kaikki kolme pönttöjen pesintäyritystä tuhoutuivat kesken pesinnän. Maakunnan ainoa helmipöllöpoikanen kuultiin maastopoikasen ääntelynä Värsilässä.

Enossa rengastettu 2kv-naaras jäi siten ainoaksi helmirengastukseksi. Pesässä kuoriutuneet kaksi poikasta

kuolivat todennäköisesti nälkään. Muninta pesinnässä oli alkanut vasta 3. toukokuuta.

Kaksi muuta pesälöytöä olivat Kontiolahdesta. Siellä 4. toukokuuta alkanut muninta tuotti viisi munaa, mutta pesye tuhoutui poikasvaiheessa. Toisessa pesässä todettiin toukokuun lopun tarkastuksessa kolme rikkoutua munaa.

Viirupöllö *Strix uralensis*

Huonoista myyräväistä huolimatta monet paikalliset viirupöllöt yrittivät sitkeästi tuottaa poikasia. Osa pareista onnistuikin, vaikka 17 % (5 kpl) pesinnöistä tuhoutui. Reviiirejä kertyi 54

ja niiltä 29 varmistettua pesintää (60/43).

Pesintöjä tavattiin läpi havannoidun maakunnan. Vahvimpien vakio-reviirien viirupöllöt eri kunnissa olivat riittävässä pesimiskunnossa. Tuhoutuneet pesinnätkin sijoituivat eri puolille maakuntaa.

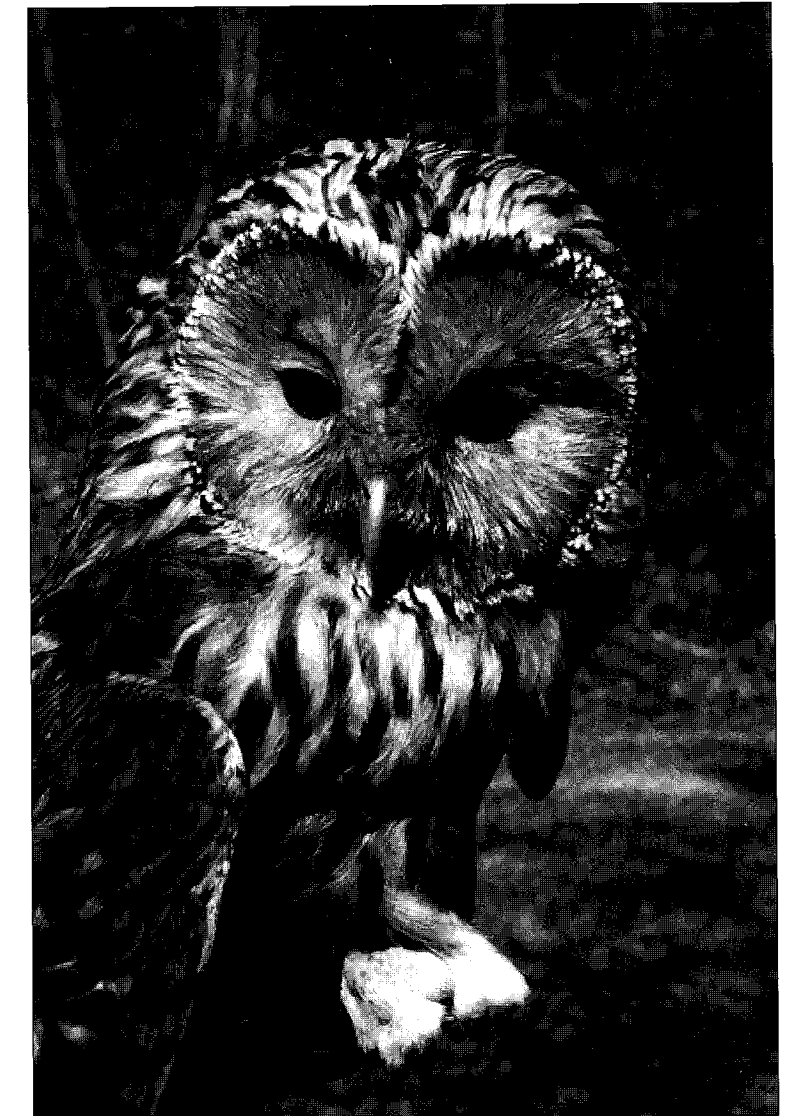
Keskimääräinen munamäärä putoasi edellisvuodesta. Munamäärä oli nyt 2,45 (2,94). Valtaosa, eli 13, oli kaksimunaisia (65 %). Viidessä pesässä munia oli kolme (25 %) ja kahdessa pesässä neljä (10 %). Molemmat nelimunaiset pesät Rääkkylässä ja Värsilässä tuottivat neljä lentopoikasta.

Kuoriutuneita poikasia oli pesää

Taulukko 1. Pohjois-Karjalassa vuonna 1997 tarkastettujen pönttöjen + luonnonkolojen määrät kunnittain sekä pöllökuunteluretket.

	viirupöllö	lehtopöllö	helmipöllö	varuspöllö	hiiripöllö	yhteensä
Eno	5+0	-	7+0	-	10+0	22+0
Ilomantsi	2+0	-	1+0	-	12+2	15+2
Joensuu	3+0	12+0	4+0	2+0	-	21+0
Juuka	21+3	2+0	49+0	3+10	8+0	83+13
Kesälahti	20+0	12+0	20+0	-	-	52+0
Kiihtelysaara	1+0	-	-	-	-	1+0
Kitee	1+0	3+0	3+0	-	9+0	16+0
Kontiolahti	38+1	22+0	29+13	2+10	60+0	151+24
Lieksa	4+0	1+0	2+0	-	-	7+0
Liperi	38+1	50+1	61+0	7+0	29+0	185+2
Nurmes	8+0	-	12+2	0+3	-	20+5
Outokumpu	-	-	-	-	-	-
Polvijärvi	4+0	2+0	7+0	1+0	18+0	32+0
Pyhäselkä	32+0	43+0	18+0	4+0	12+0	109+0
Rääkkylä	7+0	3+0	-	0+20	2+0	12+20
Tohmajärvi	6+0	-	6+0	-	-	12+0
Tuupovaara	-	-	-	-	-	-
Valtimo	-	-	9+0	-	-	9+0
Värsilä	1+0	-	-	-	-	1+0
yhteensä	191+5	150+1	228+15	19+13	160+2	748+66

pöllöretket: retkikilometrit n. 275, kuuntelukerrat n. 150

Viirupöllö rengastajan kourissa. ©Markku Halonen

kohden 2,3 ja rengastusikäisiä 1,8 (3,0). Neljä pesintää keskeytyi munavaiheeseen ja yksi tuhoutui poikasvaiheeseen. Tuhoutumiset laskevat poikastuoton aloitettua pesintää kohden 1,8 poikaseen (2,9) eli yli poikasen verran huomppaan tulokseen kuin vuonna 1996.

Pesinnöistä 22 oli pöntöissä ja vain yksi luonnonkolossa. Risupesäpesintöjä ei todettu yhtään.

Viirupöllön pesinnän aloitus eli muninnan alkaminen ajoittui melko normaalisti maaliskuun loppuun tai alkuun. Pohjoisten kuntien viirupöllöt putkahtivat ensimmäisen munansa keskimäärin hieman myöhemmin kuin muualla. Muninnan aloitukset loppuivat huhtikuun puolivälin jälkeen eikä toukokuun aloituksia tavattu. Aloituksen mediaanipäiväksi tulee 4. huhtikuuta, joka on sama kuin edellisena vuonna.

Rengastajat myöhästyivät muutamien poikueiden maastoon lähdöstä,

joten poikasten rengastusmääräksi jäi 32. Naaraita rengastettiin kolme ja kontrolloitiin kaksi (77+5+6).

Lehtopöllö *Strix aluco*

Helmipöllön tapaan myös lehtopöllöllä pesintä sujui ennätyskellisen huonosti. Reviirejä kertyi 16 ja niiltä vain kuusi pesintää (16/13).

Pesintätulokset olivat myös melko heikkoja, vaikka keskiarvoluvut olivatkin hieman edellisvuotta parempia. Munamäärä oli 3,8 pesyettä kohden (3,1). Poikasia kuoriutui keskimäärin 3,3 ja rengastusikään varttui pesyettä kohden 2,8 poikasta (2,1). Ilo-mantsin hylätyn munapesän vaikutuksesta poikastuotto oli 2,3 poikasta aloitettua pesintää kohden (1,6).

Munamäärien vaihtelu oli vähäistä. Neljässä pesässä oli neljä munaa ja yhdessä kolme munaa.

Vähäisten pesintöjen aloitus tapahtui tasaisesti 2. huhtikuuta ja 4. touko-

kuuta välisenä aikana. Aloituksen mediaanipäiväksi tulee 19.4., mikä on edellisvuotta aikaisempi. Vuosi 1996 oli ennätyskellisen myöhäinen, kun aloitukset tapahtuivat aikavälillä 19.4.-5.5.

Lehtopöllön rengastukset jäivät viime vuotiseen tapaan vähiin. Vain 14 poikasta rengastettiin ja yksi naaras kontrolloitiin (14+2+2).

Lapinpöllö *Strix nebulosa*

Lapinpöllöjä nähtiin myyrätilanteeseen nähden yllättävän runsaasti. Pesimäaikaisiksi havainnoiksi on kelpuutettu kaikki huhtikuun ja kesäkuun alun väliset havainnot. Reviiritulkin-ta on ollut hyvin väljä ja pelkkiä yksittäisiä tapaamisiakin on kirjattu revii-riksi.

Kaikkiaan lapinpöllöjä tavattiin 27 paikalla, mutta yhtään pesintää ei varmistettu (8/4). Pesintään tosin viittaa Kiihtelysvaarassa 2. kesäkuuta

autoon törmännyt naaras, jolla oli hautomalaikku. Lisäksi Tohmajärvelä kuultiin soidinta.

Ahtaammin tulkiten vain em. kaksi havaintoa kunnolla täyttävät revii-rin vaatimukset. Tapaamishavaintoja tuli Ilo-mantsista, Juuasta 4, Kiteeltä, Kontiolahdelta 4, Lieksasta 5, Liperistä 4, Outokummusta, Rääkkylästä, Tohmajärveltä 2 ja Värtsilästä 2. Ilmeisesti lapinpöllöt elättelivät itseään kesän yli pesimättöminä.

Hiiripöllö *Surnia ulula*

Ainoa havainto huhtikuun alkupuolelta Polvijärven Solasta, jossa 1 yksilö paikallisena.

Huuhkaja *Bubo bubo*

Jäniksien runsauteen perustuen olisi huuhkajalta sopia odottaa hyvää pesimisvuotta. Reviirejä jäi harrastajilta kuitenkin tarkastamatta. Näin määrä ei paljon noussut, vaikka Juuassa löydettiin uusia reviirejä.

Kaikkiaan reviirejä ilmoitettiin 13, mutta yhtään pesintää ei varmistettu (12/1). Reviireistä peräti kahdeksan havainnoitiin Juuasta. Siellä Vuokon kylän alueella kuultiin viittä eri huuhkajareviiriä, joissa emot äänitelivät parhaimmillaan samana iltana.

Muita havaintopaikkoja olivat Eno, Ilo-mantsi, Lieksa, Outokumpu ja Valtimo. Lieksassa kevään ääntelyn lisäksi löytyi toukokuun lopulla kaatopaikalta kuolleena huuhkaja, joka oli rengastettu vuonna 1994 Kiuruvedellä.

Varpuspöllö

Glaucidium passerinum

Varpuspöllöstä saatiin tiedot 10 revii-ristä, joista yhdellä lieksalaisella paikalla havainnoitiin poikue 15. kesäkuuta (2/1). Muut havainnot tehtiin Enossa, Ilo-mantsissa, Juuassa 2, Kontiolahdessa 2, Lieksassa 2 ja Tohmajärvellä. Ilo-mantsin havainto oli 16. huhtikuuta parittelevasta parista.

Suopöllö *Asio flammeus*

Kuten huonosta myyrävuodesta odottaa sopii, myös suopöllöt olivat vähissä. Havaintoja saatiin seitsemältä paikalta, mutta vain yhdessä tapauksessa pesintä varmistui (24/2). Värtsilän Sääperin pellolla tehtiin maallikkohavainto munapesästä, mutta munamääräkin jäi epäselväksi.

Muut havainnot koskevat tavattuja lintuja. Havaintopaikat olivat Ilo-mantsi, Kontiolahti 2, Liperi, Rääkkylä ja Värtsilä.

Sarvipöllö *Asio otus*

Eipä ollut sarvipöllöilläkään syytä tul-

Taulukko 2. Pöllöjen pesimätulos Pohjois-Karjalassa 1997. Suluissa havaintojen määrä.

	lehtopöllö	viirupöllö	sarvipöllö	helmipöllö
munamäärä	3,8 (5)	2,5 (20)	-	3,3(3)
kuoriutuneita poikasia	3,3 (4)	2,3 (16)	-	-
reng. ikäisiä poikasia	2,8 (5)	2,2 (20)	2,0 (6)	-
tuhoutuneet M+P	1+0	4+1	-	1+2
poikasia/aloitettu pesintä	2,3 (6)	1,8 (25)	2,0 (6)	0

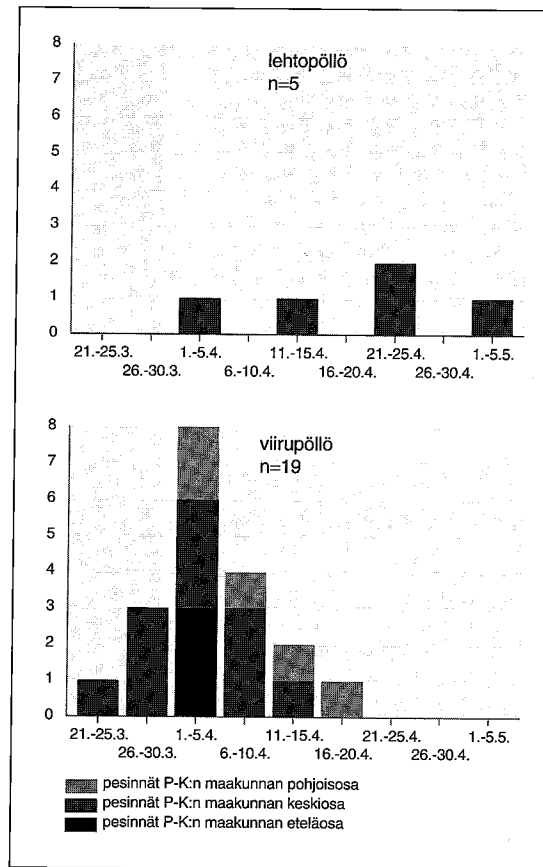
(M = munavaiheessa tuhoutuneet, P = poikasvaiheessa tuhoutuneet)

Taulukko 3. Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa vuonna 1997. Luvut vasemmalta oikealle ovat havaittujen revii-rien yhteismäärä/ varmojen pesintöjen määrä.

	huuhkaja	hiiripöllö	varpuspöllö	lehtopöllö	viirupöllö	lapinpöllö	sarvipöllö	suopöllö	helmipöllö	kunta yht.
Eno	1/0	-	1/0	-	3/1	-	-	-	1/1	6/2
Ilo-mantsi	1/0	-	1/0	1/1	1/0	1/0	1/0	1/0	-	7/1
Joensuu	-	-	-	5/4	-	-	-	-	-	5/4
Juuka	8/0	-	2/0	-	7/2	4/0	-	-	3/0	24/2
Kesälahti	-	-	-	-	2/2	-	-	-	-	2/2
Kiihtelysvaara	-	-	-	-	2/1	1/0	-	-	-	3/1
Kitee	-	-	-	1/0	-	1/0	-	-	-	2/0
Kontiolahti	-	-	2/0	-	10/6	4/0	1/0	2/0	6/2	25/8
Lieksa	1/0	-	3/1	-	7/2	5/0	-	-	1/0	17/3
Liperi	-	-	-	-	5/4	4/0	1/1	1/0	-	11/5
Nurmes	-	-	-	-	2/1	-	-	-	-	2/1
Outokumpu	1/0	-	-	-	-	1/0	-	-	-	2/0
Polvijärvi	-	1/0	-	-	-	-	-	-	-	1/0
Pyhäselkä	-	-	-	1/1	4/3	-	-	-	-	5/4
Rääkkylä	-	-	-	3/0	7/5	1/0	3/2	1/0	1/0	16/7
Tohmajärvi	-	-	1/0	2/0	2/1	3/0	2/1	-	-	10/2
Tuupovaara	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Valtimo	1/0	-	-	-	-	-	-	-	-	1/0
Värtsilä	-	-	-	-	2/1	2/0	7/4	2/1	4/1	17/7
yhteensä	13/0	1/0	10/1	13/6	54/29	27/0	15/8	7/1	16/4	156/49

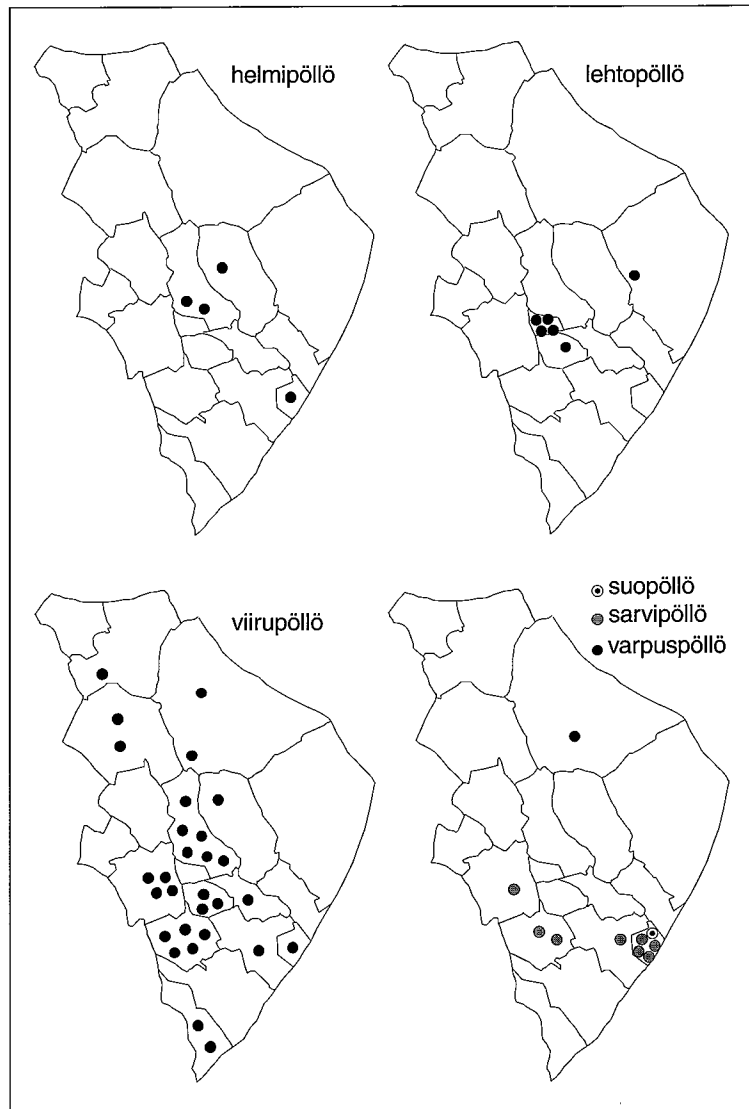
Viirupöllöjen pesäpulaa on helpotettu viemällä sopivia pesäpönttöjä hakkuuaukkojen ja aukoiden reunametsiin.
©Markku Halonen

Kuva 1. Viiru- ja lehtopöllön pesinnän ajoittuminen 1997 viiden päivän jaksoissa. Pylväikkö kuvaa ensimmäisen munan munimisajankohtaa (tarkkuus ± 3 vrk).

Taulukko 4. Pöllörengastukset Pohjois-Karjalassa 1997.

rengastaja	lehtopöllö	viirupöllö	helmipöllö
Huuskonen Hannu	-	7+1+2	0+1+0
Koskela Kimmo	6+0+1	3+0+0	-
Kämäräinen Harri	-	0+1+0	-
Lappi Esko	-	1+0+0	-
Lehtoranta Hannu	-	7+1+0	-
Martiskainen Kimmo	-	5+0+0	-
Miettinen Juha	8+0+0	9+0+0	-
yhteensä	14+0+1	32+3+2	0+1+0

Kuva 2. Pöllöjen pesintöiden alueellinen jakautuminen Pohjois-Karjalassa vuonna 1997.

la Pohjois-Karjalaan pesimään. Muutamia pareja sentään täällä pesi. Reviirejä todettiin yhteensä 15, joista pesintä varmistettiin kahdeksan maastopoikueen avulla. Puolet havainnoista tehtiin Värtsilässä, jossa neljän maastopoikueen lisäksi todettiin kolme reviiriä.

Ääntelyhavainnot poikueista antoivat viitteitä pienistä poikasmääristä. Keskiarvoksi tuli vain kaksi poikasta. Ainoastaan Värtsilässä kuultiin kolmen ja neljän poikasen poikueet. Maastopoikasen ääntä kuultiin siellä jo 10. kesäkuuta, mikä on melko aikainen ajankohta.

Värtsilän lisäksi havaintoja saatiin Ilomantsista, Kontiolahdesta, Liperistä poikasen ääntä, Rääkkylästä 3, joista kaksi poikuetta ja Tohmajärveltä 2, joista toisesta poikasen ääntä.

Lopuksi

Olemme nyt jääneet havaintojen julkaisussa vuoden jälkeen hyvästä aikataulusta. Syy on suurelta osalta aineiston kokoajan, mutta myös havainnoijat panttaavat papereitaan turhan pitkään. Nyt on aika palauttaa menneen kesän petohavainnot, joita kenelläkään ei taida olla kovin paljoa.

Jotta koostaminen ei vaatisi lukuisien turhien tuntien selvittelyä, pyydän havainnoijia kiinnittämään huomiota ilmoitusten täydellisyyteen. Tätä koostaessa puutteita oli etenkin tarkastusten ilmoittamisissa kunnittain, pöllöretket, pesinnän yksityiskohdat päivämäärineen, siipimitat jne.. Toki vajavaiset havainnotkin kannattaa lähettää, mutta toivottavaa on ettei olemassa olevaa tietoa turhaan jäisi pois.

Omillle pönttökierroksille on syytä ottaa kavereita mukaan, jotka esteiden sattuessa voivat tehdä tarkastuksia. Muistakaa myös ilmoittaa pesät ja pöntöt pesärekiesteriin ja ilmoitella tarvittavat muutokset.

Havainnot osoitteeseen Eevalantie 6 D 14 83900 Juuka (puh 013-472030, 049-186607).

Yölaulajat

Pohjois-Karjalassa 1997

Markku Halonen

Todella mahtavat, koko kesän jatkuneet hellesäät loivat oivalliset puitteet yölaulajien esiintymiselle ja kuuntelemiselle. Siitä huolimatta kesä jäi yleisesti ottaen vähintäänkin keskinkertaiseksi, mikä kuitenkin selittyy yhtä keskinkertaisella havainnoinnilla. Ainoastaan Värtsilän ja Tohmajärven paikkoja kuunneltiin tarkkaan, ja muiden kuntien osalta havainnot jäivät pitkälti satunnaisretkien varaan. Vähissä olivat rantakanat, satakielet ja luhtakerttuset. Ruisrääkkiä narisi sentään runsaasti, ja viitakerkkusia löytyi yleisesti Lieksaa ja Ilomantsia myöten. ARK-katsauksesta yölaulajakatsaukseen siirrettyä viiriäistä ei kesällä -97 maakunnassamme havaittu. Havaintonsa palauttaneet: HKo, HE, VJ, PZ, TP, JVe, HM, JL, MP, HPi, TN, HKi, TE ja MH sekä Lieksan jengi EL, KJ, JH, MR, SK. Lisäksi kaikki P-K:n lintuverkossa olleet havainnot ovat mukana

Kaulushaikara *Botaurus stellaris*

Kaikkia maakunnan "botaruksia" ei varmasti kuultu, joten edellisvuosien ennätyslukuista palattiin maanpinnalle. Perinteiset varmat paikat olivat kuitenkin miehitettyinä. Kaikki havainnot aika-/löyty-misjärjestyksessä:

- 7.5. Vär Uudenkylänlampi Ä1 + 8.5. näköhavainto toisesta yksilöstä (naaras?) (HKi ym.)
- 11.5.- Joe Höylas (MP ym.), 27.5. Ä2 (PZ)
- 21.5.- Rää Jouhtenuslampi (MH, Marko Rautapää)
- 21.5.- Lip Siikasalmi (UP)
- 21.5. Rää Kivisalmi (MH)

- 24.5. Kit Hovinlampi Ä2 (MH), 3.6. Ä3 (PZ)
- 24.5.- Rää Haapasalmi, Harkko (MH)
- 4.5.- Out Sysmäjärvi (HKo, KLe, AP, EV)
- 26.5. Joe Ukonlahti (HKo)
- 27.5.- Toh Peijonniemenlahti (HKi ym.)
- 29.5.- Rää Hautalampi (JVe, MH)
- 3.6. Lip Mattisenlahti (PZ)
- 15.6. Pyh Mulo (MH, TN).

Luhtahuitti *Porzana porzana*

Todella heikko vuosi, kaikki havainnot:

- 24.5. Out Sysmäjärvi (HKo, KLe, EV)
- 1.6. Rää Kiesjärvi Ä2 (HE)
- 10.6. Kon Kotalahti Ä1 (OG)
- 15.6. Rää Hautalampi (MH)
- 23.6. Vär Uudenkylänlampi (HKi)
- 3.7. Vär Sääperi (HKi)
- 26.6.- Toh Peijonniemenlahti Ä2 (HKi, HKo, EV, VJ).

Luhtakana *Rallus aquaticus*

Tämä kaunis mutta rumaääninen rantakana täytyy kohta käydä bongaamassa vuodenpinnaiksi Parikkalan Siikalahdelta. Ainokainen äänteli 15.6. Kit Päätyeen Järvenpäässä (MH).

Ruisrääkki *Crex crex*

Erittäin hyvä vuosi. Suurin keskittymä tutusti Värtsilässä. Ensimmäiset kaksi lintua lauloivat 29.5. Savikossa. Huippuluvut saavutettiin vähän ennen kesäkuun puoliväliä: kunnan alueella narisi yhteensä 22 räykkää aina pitkälle heinäkuuhun asti, joista Selkäkylän alueella kuusi lintua (HKi ym.). Myös Tohmajärvellä oli runsaasti ruislintuja, tar-

kemmin erittelemättä noin 10 laulajaa (TE, HKi ym.), esimerkkinä 26.6. Perä-Muskossa Ä2 ja Sikosuolla Ä1 (HKi).

Muut havainnot:

- 11.6. Lie Vuonisjärvi (KJ)
- 15.6. Pyh Mulo Ä3 (TN, MH)
- 16.6.-30.6. Lie Lampela (JH, M. Tano, EL)
- 18.6. Lip Käsämä Ä4 (VJ)
- 20.6. Joe Hukanhauta (HKr / HL)
- 24.6. Lip Mattisenlahti ja Lautasuo (HKo, AP)

Viimeinen raastinrauta 22.7. Vär Hopeakalliossa (PZ).

Lisäksi vanha havainto: **11.6.1996** Lie Kitsissä Ä2 (EL, P. Kilpeläinen).

Satakieli *Luscinia luscinia*

Kevään ensimmäinen suviyön solisti tavattiin 16.5. Kiteellä (VM) ja seuraava 22.5. Lie Kevätlahdella (MR). Tämän jälkeen esiintymiskuvio oli normaali, lauluhiippu oli heti kesäkuun alussa ja pian satakielet sitten vaikenivatkin. Laulajia kuultiin valittavan vähän, esimerkiksi hyvin kuunnelluilla Värtsilän lehtoalueilla vain neljä yksilöä. Otolliseen aikaan, 10.-11.6., tehty kuuntelu Toh Ristee-Oravaara-Kirkkonien alueella tuotti normaalit 10 lurittelijaa (TP). Rääkkylän Haapasalmella ei satakieltä ole kuulunut muutamaan viime vuoteen, kun ennen niitä oli runsaasti. Lepikoita ja muita mukavia lehtomaisia metsiköitä alueelta kuitenkin vielä löytyy. Joensuussa on edelleen kohtalaisen vahva kanta, joskaan ei huippuvuosien tasoa. Esimerkiksi 28.5. Joe Ukonlahden ja Kon Kotalahden välillä laului kahdeksan lintua (OG). Rää Rasivaarasta löytyi kesä-heinäkuun vaihteeseen

sa pesä, jossa oli neljä muna. Pesä sijaitsi lehdon laidassa olevassa tuomi-leppä-paju-pöpelikössä (HE). Viimeisiä ääntelijöitä olivat 4.7. Toh Risteen ympäristössä kuuluneet kaksi yksilöä (TP).

Viitakerkkunen

Acrocephalus dumetorum

Ensimmäinen havainto 29.5. Rää Nieminen Ä1 (JVe). Puolentoista viikon kuluttua pääjoukot olivat jo saapuneet: 9.-10.6. yölaulajalaskennassa Vär Savikon ja Niiralan välillä normaalit 39 laulajaa (HKi). Laulukauden keskelle sattuneen Ilomantsin pinnarallin ansiosta paljastui lajin yleisyys alueella: 7.6. Ilokk-Hattuvaara-Koivusuo ympäristössä yhteensä 15 reviiiriä (PZ, HKo ym.). Myös Höytiäisen itäranat keräsivät hyvin kaukolennolta tulleet kerttusia: 9.6.- Kon Jakokoski yhteensä 7 eri laulajaa (MP ym.). Muilla perinteisillä, Joensuun eteläpuolisilla paikoilla viitakerkkunen lauloi totutusti: 15.6. Pyh Mulo Ä5 (TN,MH) ja kesäkuu-heinäkuun alku Rää Haapasalmi Ä10 pienellä alalla muutamassa puutarhassa ja niityillä (MH). Rää Niemisestä löytyi myös pesä, jossa oli 24.6. kuusi muna, ja 3.7. jo poikaset (HE). Laulukausi jatkui terävänä heinäkuulle ilmeisesti jälkijunassa saapuneiden koiraiden toimesta, esimerkiksi 11.7. Kon Selkiellä vielä Ä4 (HKo)

ym.) ja vihoviimeinen laulaja 15.7. Toh Kemiessä (HKi).

Luhtakerkkunen

Acrocephalus palustris

Vaisu esitys. Värttilän (ja Tohmajärven) alueella, missä normaaleinaikin vuosina on muutama kymmenen laulajaa, kuultiin nyt vain pari lintua (HKi, A.Vapaavuori). Havaintoja tuli niukasti myös muualta: 8.6. Kit (VM), 10.6. Toh Ristee (TP), 13.6. Joe Karsikko (UP), 15.6. Pyh Mulo (MH,TN), 17.6. Joe Utra (HM ym.) ja 23.6. Joe Ukonlahti (HKo).

Rytkikerkkunen

Acrocephalus scirpaecus

Vain kolme laulajaa todistivat, että rytkerkettusia pesinee harvakseltaan maakunnan hyvissä ruovikoissa: 17.5. Vär Sääperi (TP), 9.6. Rää Hautalampi (JVe) ja 4.7. Toh Niemelä (TP).

Rastakerkkunen

Acrocephalus arundinaceus

Kesän ainoa, mutta sitäkin hartaammin kuunneltu raksuttelija 18.5.- 28.6. Out Sysmäjärven Lahdenjokisuussa (Jukka Kinnunen ym.)

Viitasirkkalintu

Locustella fluviatilis

”Siksak-lintuja” sirisi normaalin harvassa, poikkeuksena kuitenkin Tohmajärvi: 6.6. eteenpäin Risteesä enimmillään viiden linnun superkeskittymä – yhteensä kunnan alueella 8 laulajaa (TE,TP,HKi). Muut havainnot: 7.6. Kes Totkunniemi (Kari Haataja), 13.6. Vär Savikko (HKi), 15.6. Rää Sangerlahti (MH), 18.6. Lip Kiiessalo (VJ) sekä ilman aikamäärityksiä Kit Ruppovaara (TE).

Pensassirkkalintu

Locustella naevia

Tutun tasainen esiintyminen, ainoana keskittymänä 7.-8.6. Vär Sääperi-Niirala Ä5 (Kari Haataja) ja 18.6. Lip Käsämän Ä4 sirsijää (VJ). Vär Uudenkylänlammella pensassirkka ei tyytynyt laulamaan nimensä mukaan pensaikossa, eikä niityillä, vaan poikkeuksellisesti kivenheiton päässä ruovikossa (HKi). Paikka ei aina tee lajia, vaikka ruokosirkkalintu olisikin ollut mukava lisä kesän yölaulajalistaan. Värttilän niityillä pirinä kaikui vielä loppukesän kuutamoilakin, esimerkiksi 21.-22.7. Vär Sääperi ymp. Ä3 (PZ) ja viimeiset 4.8. Savikko Ä2 (HKi).

Varangin niemimaa – Pohjoinen Ultima Thule

Esko Veijalainen

Varanginniemi sijaitsee Norjan koillisrannassa, Pohjoisen Jäämeren rannalla. Suomesta alueelle pääsee, joko suoraan Nuorgamista tai Sevettijärven yläpuolelta Näättämön raja-aseman kautta. Pinta-alaltaan noin 7 000 km²:n niemimaan erottaa ”Euroopan mantereesta” 100 km pituinen ja keskimäärin 8-40 km levyinen Varanginvuono. Golf-virran viimeinen henkäys luovuttaa lämpönsä niemimaan edustalle pitäen merialueen talvella avoimena, joten alueella on rikas eläimistö ympäri vuoden. Retkeilyä alueella kannattaa harrastaa, sillä ympäristö ja eliöstö tarjoaa rikkaita elämyksiä. Koko luonto, kasvisto ja eläimistö on sopeutunut arktisiin olosuhteisiin ja eroaa merkittävästi ”tavanomaisesta kotimaisesta” eliöstöstä. Ohessa muutamia retkeilypaikkojen esittelyjä ja omakohtaisia kokemuksia Varangin alueelta.

Elämyksiä ja kaamosta

Talvinen Varanginvuono on elämys sinänsä, joskin liikkuminen on hankalaa. Jo pelkästään pohjoisen revontul-

ten loimotusta kannatta käydä katsomassa. Talvista hämärää kestää puolisen vuotta ja ilma on usein sakeana lumesta tai keväisin vedestä. Itäisemmässä kolkassa Vardössä sadepäiviä

on vuodessa n. 300. Lunta on eniten ylänköalueella, minkä vuoksi useimmat sinne johtavat tiet ovat talvisin suljettu. Keväällä lumi sulaa vuonon rannoilta nopeasti, mutta ylänköalue-

Taulukko 1. Yölaulajat 1997 Pohjois-Karjalassa.

	Bot ste	Por por	Ral aqu	Cre cre	Lus lus	Loc nae	Loc flu	Acr dum	Acr ris	Acr sci	Acr aru
Kes	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Kit	3	-	1	-	-	1	1	3	1	-	-
Rää	4	3	-	-	4	8	1	22	-	1	-
Toh	1	2	-	10	23	8	8	59	1	1	-
Vär	1	2	-	22	4	9	1	49	2	1	-
Kii	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ilo	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-
Lie	-	-	-	2	5	2	-	7	-	-	-
Kon	-	-	-	-	4	3	-	11	-	-	-
Joe	3	-	-	1	9	-	-	10	3	-	-
Pyh	1	-	-	3	1	-	-	5	1	-	-
Lip	2	-	-	6	1	7	1	3	-	-	-
Out	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Yht.	16	8	1	44	51	38	13	184	8	3	1

Pikkukajavien ahdas yksiö lintuvuorella ©Hannu Eskonen

"Lentävä sikari" - ruokki - voi lintuvuoren tuulella saada tällaisenkin ulkomuodon. © Hannu Huuskonen

eella lunta on paikoin ympäri vuoden. Kevät ja alkukesä on usein koleaa ja heinäkuusta elokuulle on lämpimintä, joskus jopa helteistä. Syksyllä tulevat taas sateet, ja pimeys tiheenee syyskuusta lähtien.

Varangin alueen lintulajiston erikoisuuksia ovat haahkalajit, 5 ruokkilintulajia (pikkuruokki talvella), lokkilinnuista iso- ja grönlannilokki, pikkukajava, 4 kihulajia (leveäpyrstökihu ei pesi alueella), merisirri sekä petolinnuista tunturihaukka ja tunturipöllö (satunnainen). Merilinnuista harvinaisuuksia ovat noki- ja pikkuliitäjä sekä meri- ja myrskykeiju. Linnuston lisäksi alueella voi havaita myös muita eläimiä. Hyljelajeista grönlannihylje on runsas keväisin. Maitovalaita ja pyöriäisiä näkyy kesällä varsinkin vuonon etelärannalla. Lisäksi alueella on havaittu ainakin miekka- ja lahtivalas.

Varanginpohjukasta Hamningbergiin

Varanginpohjukassa (Varangerbotn) oleva Meskfjorden on talvisin jäässä lähes Brunetin kylään saakka. Kesäisin tämä pohjukka on rehevää ja usein

nousuveden ansiosta vailla vettä. Varanginpohjukasta Nessebyhyn vuono on matalaa. Nessebyn kirkon edustalla on lahdelma, jolle kokoontuu niin keväisin kuin syksyisinkin runsaasti kahlaajia laskuveden aikana ja vesilintuja nousuveden aikana. Lisäksi kannattaa tarkistaa myös kirkon takana oleva niemi. Nessebystä itään on tien varrella monia pieniä kyliä. Ensimmäinen kaupunki on Vadsö, jonka satamassa oleilee talvisin runsain ja monipuolisin haahkalajisto. Satama-altaan yli menevän sillan toisella puolella oleva Vadsönsaari (Vadsöya) on myös hyvä retkikohde. Vadsöstä n. 15 kilometriä eteenpäin on Ekkeröyan lintuvuori (Stora Ekkeröya), jonka juurelle pääsee autolla. Vuorelle johtaa polku saksalaisten sota-aikana tekemien linnoitusten raunioilta. Vuorelle kannattaa kiivetä, sillä näkymä vuonon edustalle on kaunis ja sitä säestää n. 20 000 pesivää pikkukajavaa. Pikkukajavat tarjoavat ruokavaraston niin rosvoaville iso- ja merilokeille kuin myös tunturihaukalle. Lisäksi alueella pesii luotokirvisiä ja pulmusia. Ekkeröyan ja seuraavan kaupungin Vardön välillä on monta matalaa lahdelmaa sekä muutama isompi kalastajakylä,

kuten Kiberg. Kibergin satamassa on myöskin talvisin vesilintuja sekä lokkeja, joskin vähemmän kuin Vadsössä.

Vardön kaupunki sijaitsee niemimaan itäisimmässä kulmassa. Kaupunkiin johtaa lähes kolme kilometriä pitkä tunneli, joka kulkee 80 metriä merenpinnan alapuolella. Kaupungin itäpuolella on kaksi lintuvuorta, Reinöya ja Hornöya, joista jälkimmäisellä pesii monipuolinen linnusto. Hornöyan lintuvuorelle pääsee myös tutustumaan, sillä siellä on merkitty polkureitti. Ohjeita saarelle pääsemiseksi saa Vardön satamassa olevasta infopisteestä. Vardösta eteenpäin tie jatkuu läpi puuttoman ylänköalueen rehevälle Sandfjordin pohjukalle, jonka tiheä, pensaikkoinen "metsä" muodostuu tunturikoivusta, villa- ja tunturipajusta. Vuonon pohjukasta lähtee pikkutie, joka nousee ylös Syltevikmyrälle. Tällä suoalueella voi kesäisin tavata pesivänä mm. tunturikihun. Suoalueen pohjoispäässä on kirkasvetinen ja kalaisa järvi, joka on urheilukalastajien suosima paikka. Sandfjordista eteenpäin päätie jatkuu halki aavemaisen kallioalueen, jota moni on verrannut kuun pintaan. Satoja miljoonia vuosia sitten poimuttunut kallion pin-

ta on eroosion käsittelyssä muodostanut pystysuuntaisia, paikoin pylväsmäisiä seinämiä. Samanlaisia kalliorakenteita löytyy myös Båtsfjordin ja Berlevågin alueelta. Tie loppuu vanhaan kalastajakylään Hamningbergiin, jonka viimeinen vakituinen asukas kuoli 1990. Talvella Hamningbergiin johtava tie on suljettu Vardön jälkeen. Hamningberg on kesäisin yksi parhaimmista merilintujen stajauspaikoista, edellyttäen että mereltä tuulee ja kovaa. Sopivalla ilmalla voi nähdä tavanomaisten suulien ja myrskylintujen lisäksi isokihuja sekä liitäjiä. Kahlaajien muuttoaikaan kannattaa käydä tarkastamassa kylän pohjoispäässä oleva Skjåjavikan pohjukka.

Tanasta ylängön kautta Berlevågiin ja Båtsfjordiin

Tanabrusta (Tenonsilta) ylängölle johtava tie kulkee aluksi jyrkkäseinäistä Tenojokilaaksoa pitkin Tenojoen suulle, josta alkaa Tenovuonon (Tanafjorden) pohjukka. Tien reunustojen jyrkkäseinäisillä padoilla voi hyvällä onnella nähdä harvinaisen tunturi-

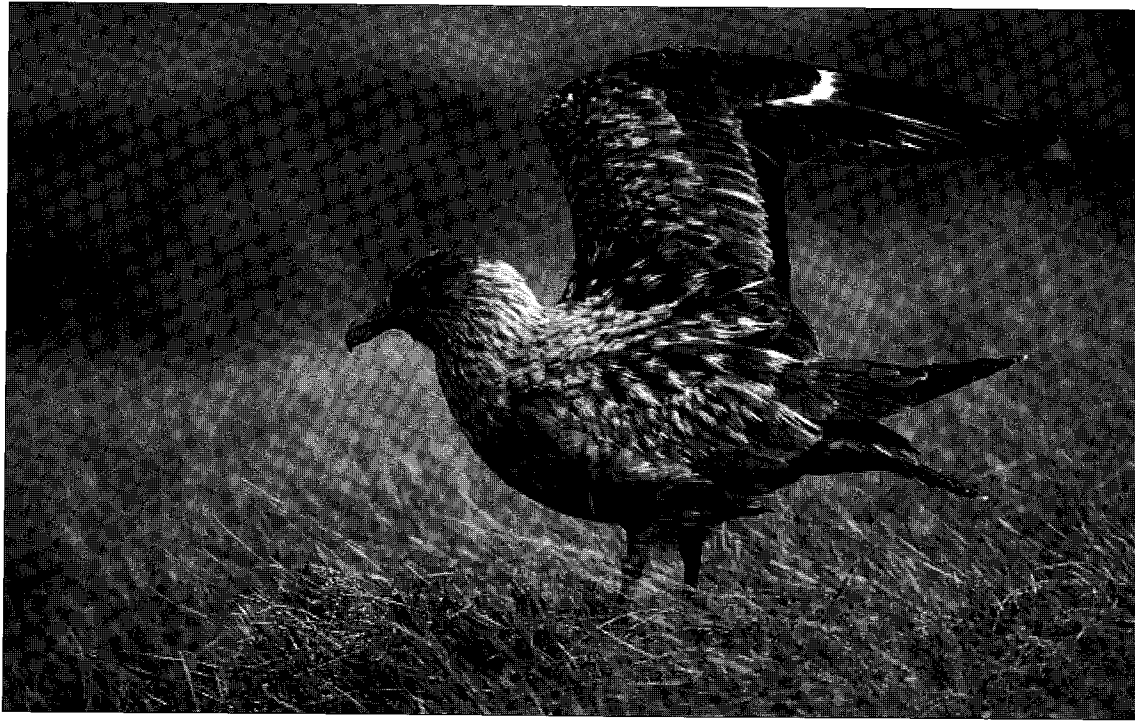
haukan. Tenojoen suulta päätiestä erkanee pikkutie läpi matalan hiekkapohjaisen suiston. Suistossa on runsaasti kahlaajia muuttoaikana ja pesivänäkin löytyy mm. lapinsirriä, kariukkoa sekä Varangilla yleisenä "möykkäävää" meriharakkaa. Suiston edustalla, vastarannalla on pieni Höyholmenin kalastajakylä jyrkän vuonon rannalla, jonka korkeimmat huiput kohoavat yli 700 metrin korkeuteen. Siellä korkealla on nähty tunturihaukaparin kisailevan ja antavan "kyytiä" majesteettiselle merikotkalle. Tenojoen suulta päätie kaartaa Leirpollen nimisen lahden ympäri, läpi vehmaan Leirpollenskogenin ennenkuin lähtee nousemaan Varanginylängölle. Ylänköalue on keskimäärin 400 metrin korkeudessa merenpinnasta ja korkeimmalle kohoavat huiput ovat lumipeitteisiä ympäri vuoden. Talvisin alueella liikkuminen on vaikeaa ja tiestö on usein poikki kinostuneen lumen takia. Kesäisin alueella retkeilevä voi ihastella vehmaita puronotkoja, kirkkaita ylänköjärviä ja lumihuippuisia vuoria. Ylängöllä pesivistä linnuista näkyvimpiä ovat tunturi- ja merikihu, lapinkirvinen sekä kapustarinta. Tarkkaavai-

nen havainnoitsija voi löytää ylängöltä myös valkean tunturipöllön.

Kongsfjordfjellet'issä tie haarautuu Båtsfjordiin ja Berlevågiin. Båtsfjordiin menevältä tieltä pääsee myös Syltefjordiin, jonka vuonon suulla on alueen kuuluisin lintuvuori, Syltefjordstauran. Lintuvuorella pesii monipuolinen lintulajisto, mm. suuri suulakolonia. Berlevågiin menevä tie kulkee läpi ylänköalueen, jossa on paljon puroja ja pikkujärviä. Ylängöltä laskeutuessa saavutaan pieneen kalastajakylä Veines'iin, jonka edustalta voi nähdä Kongsöya'n lintuvuorelle. Tästä eteenpäin tie kiemurtelee Jäämeren rantaa seurailleen, häviten jopa kallion sisään, lyhyen tunneliin. Maisemaa hallitsevat jylhät kuumaisemat, kuten idässä, Hamningbergin tielläkin. Tienvarren jyrkiltä seinämitä voi havaita laulavan vuorihempon tai hätäilevän piekanan. Viitisen kilometriä ennen Berlevågin kaupunkia, näkyy tien oikealla puolella punainen majakka (Kjølnes fyr), joka on erinomainen stajauspaikka. Berlevågin kaupungin satama-alue lähiympäristöineen on myös hyvä retkikohde. Kaupungista lähtee pikkutie ohi lentokentän ja se

Putkisieraimisiin kuuluva myrskylintu pesii paikoitellen Varanginvuonon rannoilla. © Hannu Huuskonen

Siipien valkeat laikut ja vain hiukan pidentyneet keskimmäiset pyrstösulat ovat isokihun parhaat tuntomerkit.
© Hannu Huuskonen

jatkuu läpi tunturiylänköalueen Teno-vuonon suulle Store Molvik'in, hylättyyn kalastajakylään, jossa on muutamia kesäasuntoja. Tie kulkee ylänköalueiden välissä pajukkoista puroa seuraten. Purojen varrelta voi myös tavata jopa yli metrin korkean, ukontulikukkaa muistuttavan keltakukkaisen kasvin, valkopärskäjuuren. Sitä tavataan myös Suomessa, mutta vain yhdessä paikassa Utsjoella.

Varanginvuonon eteläranta

Varanginpohjukasta Nyborgin kylästä erkaneet tie Varanginvuonon etelärannalle, jossa sijaitsee Skogeröyan kunta. Kunnan alueella olevia kaupunkeja ovat Neiden (Näätämö) sekä Kirkenes (Kirkkoniemä) ja siellä on myös muutamia vanhoja suomalaisten kalastajien perustamia kyliä, mm. Bugöya (Pukeja). Kunnalla on Norjan ainoa maa-rajana Venäjän kanssa, sekä raja-asema. Kuolanniemimaan alkua voi käydä ihaillessaan kunnan itäisemmästä pisteestä Grense-Jakobselv'istä, mutta kameroiden kanssa kannattaa olla varovainen. Norjan ja Venäjän sopimuksen mukaan rajan valokuvaaminen on kielletty. Norjalaisilla rajavartiolla on

oikeus ottaa filmi kamerasta, jos he epäilevät, että naapurimaata on kuvattu. Kirkenesistä etelään lähtee kantatie 885, joka johtaa Venäjän rajaa seuraten Paatsjoen suulle. Täällä kolmen rajan liittymäkohdassa sijaitsee yksi hienoimmista Norjan luonnonpuistoista, Övre Pasvik Nasjonalpark. Alueella on kosteikkoja, taigametsiä ja ylänköalueita ja eläimistö on runsaslajinen. Täällä kohtaavat arktinen ja taiga.

Retkeilyä vuoden ympäri

Keväällä Varanginvuonolla kannattaa käydä maaliskuuhuhtikuun vaihteessa, jolloin kevätkin on jo rynninyt aimo-astelehen eteenpäin. Valoa on aurinkoisina päivinä runsaasti ja vuonossa talvehtivat vesilinnut väkkyvät koreissa väreissä. Huhtikuun alussa 1994 viikon mittaisella retkellä arvioitiin alueella olevan noin 12 000 allihaakkaa, 4 000 haakkaa, 3 000 kyhmyhaakkaa, alleja muutama tuhat sekä rantarottia eli merisirrejä kolmisen tuhatta. Parhaita vesilintupaikkoja olivat Ekkeröyan ja Vårdön väliset pohjukat (joskin lajisto on pääosin allihaakkaa). Pikkuruokki viihtyy myös talvisin

vuonon edustalla ja niitä voi parhaiten nähdä Ekkeröya lintuvuorelta, Skallneset'in edustalta sekä Kibergnesetistä. Suurimmissa parvissa voi olla tuhansia lintuja. Pikkuruokit häviävät pesimäalueelleen todennäköisesti itään Venäjän puoleisille lintuvuorille maaliskuun loppuun mennessä. Samaa aikaan maaliskuuhuhtikuun vaihteessa aloittavat myös muut ruokkilajit muuttonsa. Lokkilinnusto on talvela niukkaa. Tavanomaisten harmaa- ja merilokkien seurana kiertelee muutamia isolokkeja, joita voi löytää kaupunkien satama-alueiden lähistöltä sekä mereltä kalastusalusten mukana tulevista lokkiparvista. Eniten isolokkeja majoilee Vårdön satama-alueen ja Reinöya sekä Hornöya lintuvuorten seutuvilla (parhaimmillaan yli 100). Grönlanninlokkeja talvehtii alueella muutamia ja nekin on helpointa hakea muiden lokkien tavoin satamista, esim. Vadsöstä tai Vårdöstä. Alueen lokkilinnuista runsaslukuisinta pikkukajavaa tapaa runsaasti rannikon tuntumassa, jossa ne lentelevät pikkuparvina Ekkeröyan ja Vårdön välillä. Kesällä alueella liikkuminen on suhteellisen helppoa. Päätiet ovat hyvässä kunnossa ja tiestö seuraa vuonon rantoja. Siksi teiden varsilta on hyvä tarkkailla vuonon eläimistöä.

Suomen ensimmäinen idänkäki Lieksassa 24.5. – 15.7.1998

Esko Lappi

Sunnuntai-iltana 24.5.98 klo 20 jälkeen illalla Jari Martikainen ihmetteli Savijärven kylällä vanhan Tolkeentien varrella perheen kesäpaikalla Juurikkalassa pihapiiristä kuuluvaa merkillistä puputtavaa linnunääntä. Lintu lenteli puusta puuhun ja paljastui pian käeksi. Mutta tämä käki ei kukkunut, vaan sen ääni oli kummallinen - pu-pu, pu-pu - useita kertoja perätysten. Äiti ja sisar olivat jo palanneet Lieksan keskustaan. Jari soitti linnusta sisarelleen Merville illan aikana kännykällä kaksi kertaa. Puhelinlaskun perusteella pystyttiin ensimmäinen havaintopäivä määrittämään tarkasti. Kesäpäikan kirjahyllystä löytyi vielä lintukirjakin - sellainen, missä esitellään myös idänkäki. Täten jo ensi tapaamisesta lähtien oltiin oikeilla jäljillä.

Puputtavaan käkeen kiinnitti samoihin aikoihin huomiota myös Matti Vallius samalta kylältä. Kesän edetessä Savijärven kylän asukkaille tuli monessa pihapiirissä näyttäytynyt puputtava käki tutuksi. Kylän asukkaat vain ihmettelivät käen "äänivammaisuutta" - lintuhan on kiikarilla katsosen kotoisen käen kaltainen. Muutamana kesäkuun alkupuolen yönä idänkäki intoutui puputtamaan Savijärven Martikkalan pihapuissa koko kesäisen yön. Tuomo Martikainen ei saanut kunnolla nukutuksi ja päätti valita seuraaviksi öiksi uuden makuupaikan.

Kukaan ei kuitenkaan sen vahvemmin reagoinut kummalliseen käkeen - eihän tuosta isompaa haittaakaan ole! Kaikki pitivät sen vain omana tietonaan. Vasta 25.6. Marja Martikainen otti yhteyttä minuun ja kertoi linnusta mahdollisena idänkäkenä. Ilmeisesti kellään muulla linnun kuululleella/nähneellä ei ole ollut uudempiä lintukirjoja käytössä. Havainto tuntui tosi kiinnostavalta ja lupasin käydä Savijärvellä jo samana iltana. Yhdistin retkeen muutaman haukanpesän tarkistuksen sillä suunnalla, mutta koska on

ollut huono petovuosi ja kaikki pesät ovat olleet asumattomia, joudan käen kuunteluun. Kuuntelen kylätien varrella useaan otteeseen - ei kuulunut puputusta.

Kerroin havainnosta alustavasti mm. Jukka Heikkiselle, jonka kanssa kuukauden alussa otimme osaa Lieksan linturalliin. Jukan kollegana Ammattikurssikeskuksessa sattui olemaan savijärveläinen Jukka Martikainen - puolet kyläläisistä taitaa olla Martikaisia! Jukka M:lle puputtava käki oli tuttu - "siellähän se on koko kesän äännellyt". Jukka M palasi kotiinsa töiden päätyttyä 26.6. Savijärven entiselle koululle ja soitti heti Jukka H:lle - "se puputtaa taas". Jukka ja Kaisu Heikkinen ajoivat heti Savijärvelle ja onnistuivat kuulemaan yhden puputtusarjan. JH soitti minulle ja taas matkaan. Kävelimme edes takaisin kylätietä noin puoleltoista tunnin ajan, mutta käki pysyi vai.

Asia oli kuitenkin jo astetta varmemmalla pohjalla. Soitin illalla Joensuuun Harri Kontkaselle ja kerroin tapauksesta. Yksi autokunta oli jo lähdössä Lieksaa kohti tavoittelemaan sinipyrstöä, joita olikin tiedossa ainakin kolme laulavaa koirasta Lieksan vanhoista metsistä. Markku Halonen soitti kyselläkseen lisänuotteja ja hän sekä Kari Lindblom ynnä Toni Nevalainen kaasuttelivat Lieksan pohjoisnurkkaa kohti entistä toivorikkaampina.

Edellisenä iltana olin päättänyt joka tapauksessa itsekin vielä lähteä Savijärvelle. Olin 27.6. klo 8.30 parin kilometrin päässä Tolkeentien risteyksestä, kun radion paikallisuutisista kuulin, että Lieksassa oli löydetty maalle uusi lintulaji - idänkäki. Lintutiedotuksen piippareissa oli kerrottu puputtavan käen löytymisestä aamu-yöllä klo 5.19, jolloin alustava tieto lähti piippareihin, muttei vielä varmana määrityksenä. Määrittäjä-ässiä nimenomaan toivottiin tarkistamaan asiaa. Joensuun lähellä retkeilleet Paavo Li-

matta ja Hannu Kormano olivat myös kuulleet yöllä etukäteisvihjeen ja sän-täsivät pian paikalle. He onnistuivat myös kuulemaan ja näkemään linnun. Kormanolla oli Kiinasta kokemusta lajista ja joskus kello kuuden ja seitsemän välillä annettiin piippareihin lopullinen varmistus lajista. Aamunesta heräilevät lintumiehet rupesivat kokoamaan porukoita - retki susirajan taakse kauas Pohjois-Karjalaan oli välttämättömyys.

Saavuttuani Tolkeentielle tulivat linnun alkuperäiset löytäjät - Jari, Mervi ja Marja Martikainen juuri sopivasti kesäpaikalleen viikonlopun viettoon. Hekin olivat kuulleet radiosta linnun löytymisestä. Puhuiin äsken lintumiehistä, mutta ensimmäinen paikalla tapaamani lintuharrastaja oli kuitenkin nainen. Hänen kanssaan kävin kuulostelemassa käkeä Savijärven rannalta Lahtelan torpan tuntumasta. Navakka tuuli haittasi hieman kuulohavainnointia. Törmäsimme kuitenkin mm. riekkopoikueeseen, millä oli jatkossa oma merkityksensä linnun uudelleen löytymisessä.

Selvisi, että idänkäki oli aamulla löydetty kylän pohjoispuolelta Mäntyjärven tienvarren kuivilta mäntykankaalta. Ensimmäinen bongariaalto suuntautui siis sinne. Harmi vain, että klo 7.40 jälkeen yhteys käkeen katosi. Kun käkeä ei kuulunut Juurikkalankaan tienoilla siirryin minäkin Mäntyjärventien varreen, missä tapasin 2-3 autokuntaa käen etsijöitä. Erään Värttilän Sääperiltä retkeltä saapuneen eteläsuomalaisen autokunnan nuoret kaverit kiinnostuivat hakemaan pinnan myös riekosta ja niin siirryimme takaisin Juurikkalan lähelle. Piipparilla ei ollut edelleenkään mitään uutta kerrottavaa idänkäestä. Riekon etsijät lähtivät omalle suunnalleen ja minä vielä kerran jututtamaan Martikaisia. Klo 12 soi pilli ja yksi kavereista juoksi hakemaan muita ja soittamaan kännykällä tietoa eteenpäin - idänkä-

ki oli löytynyt uudestaan. Seudulla pystyi muuten soittamaan kunnolla vain toisen pääoperaattorin kännyköillä. Toisella ei ollut tukiasemaa lähistöllä. Menin uudestaan Lahtelan torpan tuntumaan ja klo 12.10 vihdoin ja viimein idänkäksi suostui puputtamaan minullekin. Sillä hetkellä meitä oli neljä kaveria kuulemassa. Seurasi tietysti kättele-seremonia. Kohta tuli vähintään puolijuoksua paikalle parikymmentä bongaria. Kun tulin torpan tiepahasen risteykseen, oli siellä jo 13 autoa ja kävellessäni koulun suuntaan omalle autolleni tuli vastaan puolen tusinaa muuta. Tieto levisi tehokkaasti.

Seuraavan iltapäivän ja seuraavien päivien aikana idänkäkeä kävi etsimässä kymmeniä autokuntia. Kun ne kuitenkin pääosin hajaantuivat laajalle alalle, lukumääristä ei oikein saanut otetta. Pääosa tyytyi sovinnolla äänihavaintoon, mutta jotkin ryhmät olivat onnekkaita ja pääsivät näkemään linnun. Huhutaan, että ulkomailta saakka on tultu käkeä ihmettelemään.

Joku kyläläisistä on nähnyt myös mustan miehen kiikarit kaulalla. Joillakin oli ilmiömäinen tuuri - tultiin kaukaa ja heti ensimmäinen pysähdys tuotti tuloksen. Sen kun astuu ulos autosta ja siellä se käki puputtaa. Tavallisempaa oli kuitenkin, että asialle oli uhrattava muutama tunti ennen kuin tärppäsi. Valtaosa hakijoista sai kuitenkin elämänpinnan.

Kun olen kyläläisiltä ja muilta kysellyt linnun esiintymisestä, on käynyt ilmi, että lintu on liikkunut varsin laajalla alalla. Äärimmäiset havainnot ovat vajaan 10 kilometrin päässä toisistaan pohjois-eteläsuunnassa. Jonkinlaisena mielipaikkana sillä on kuitenkin ollut Savijärven pohjoisosan rantamaisema. Juhannuksena idänkäki oli puputtanut Katajavaaran maisemissa linnuntietä 6 km Savijärven kylältä. Jari Martikaisen tekemä viimeinen äänihavainto oli 15.7. illalta.

Tuomo Martikainen onnistui 1.7. klo 19 maissa tallentamaan videolle idänkäen puputusta kotipihallaan Martikkalassa. Värituntomerkkejä on

vaikea kuvasta erottaa. Suhteessa siipiin pyrstö ulottuu pitkälle ja jokaisen pu-tavun kohdalla pyrstö nytkähtää hiukan alaspäin. Lintu lauloi mainittuna päivänä vielä ahkerasti. Laskin pu-pu sarjoja - joskus 3-tavuisiakin - minuutissa peräti 45-50 kappaletta.

Kun suuri joukko lintuharrastajia haravoi aktiivisesti aluetta löytyi yhtä sun toista muutakin. Tolkeenvaaralla laulaneen sinipyrstön lisäksi löytyi vielä uusi yksilö lähempää kylää. Kirjosiiplikäpylinnut tuntuivat olevan liikkeellä. Pankajärven Kokkojärven soraomtuilta löytyi kangaskiuru. Laji saattaa olla oletettua runsaampi näinkin pohjoisessa. Melko tarkalleen vuosi sitten näin todennäköisesti mainitun lajin aivan Lieksan pohjoisnurkalla Aittokosken vanhoilla soraomtuilla. Linnut häpyivät kuitenkin ennen kuin pääsin lajista täyteen varmuuteen. Nyt tiedetään, että nämäkin biotoopit on syytä ensi kesänä katsella entistä tarkemmin.

Lieksan idänkäki lähdössä jatkamaan laajaa puputuskierrostaan ©Kimmo Nevalainen

Satunnaisvieraana

Tundravikla *Tryngites subruficollis* 13.9.1991 Liperin Ahonkylässä

Harri Kontkanen

Syksyinen kahlaajaretki Ari Parviaisen kanssa suuntautui perjantaina 13.9.1991 Outokummun Vuonoksen kaivosaltille, jossa vuosien mittaan on tehty monia mielenkiintoisia lintuhavaintoja. Usein karut altaat kuitenkin loistavat tyhjyyttään, mutta siitä huolimatta lähes aina mielessä välkkyi toive siitä "yhdestä". Missä lajeissa lienevätkään ajatukset ja jutut tuolloin pyörineet, en muista, mutta havaintovihon sivuille merkitsimme nähdyksi nuoren tyllin, sekä pikku- ja pulmussirrin. Pulmussirri tuntui päivälle ihan hyvältä havainnolta - tosin se on Vuonoksen vakiokamaa syyskuussa, joten se ei mitenkään yllättänyt.

Läksimme valumaan kohti Joensuuuta pysähdellen normaaleilla retkeilykohteilla. Liperin Ahonkylän pellot ovat aina tarkistamisen arvoinen paikka, ja niinpä sielläkin pysähdyttiin. Lämpimän syyskuun alun johdosta paikalla pyöri vielä ajankohtaan nähden mukavasti pääskyjä; sadan haara-pääskyn joukkoon oli lyöttäytyneet pari törmäpääskyä ja yksi räystäspääsky. Tuhatkottaraisen parvi pölähteli aina välillä lentoon ilmeisesti paikallisia petolintuja säikkyen, joten pellolla riitti tavallista lajistoa ihailtavan runsaasti.

Ajelimme peltojen keskellä kulkevaa Ristonkankaantietä hitaasti eteenpäin aina välillä pysähdellen. Tarkistimme päätien varressa olevan sadevesilammikon kahlaajien toivossa. Lammikolla kahlaaili nuori suosirri ja pian heinien kätköstä lehahti lentoon parin nuoren pikkusirrin kanssa isompi, noin suosirrin kokoinen tuntematon kahlaaja, joka lensi matalalla joi-takin satoja metrejä laskeutuen lähelle lehminiitylle. Tässä vaiheessa vain takaapäin nähty pitkäsiipinen kahlaaja ei tuonut mieleen mitään tuttua lajia ja olimme lievästi hämmennyk-

sen vallassa.

Kamat kantoon, putket autoon ja eikun menoks! Hakeuduimme sopiviin asemiin tarkkailemaan lehminiityä, jossa oli sen verran pitkää heinää ettei mysteeria näkynyt, ainoastaan viisitoista töyhtöhyppää. Jännittävi-minuuttien tihrustelun jälkeen putkeni näkökenttään ilmestyi heinien seasta pieni, hivenen suokukkomainen kahlaaja, joka muistutti erehdyttävästi tundraviklaa. Kiirehtiessäni mainitsemaan epäilystäni Arille, lintu otti jälleen siivet alleen nyt töyhtöhyppien kera - no johan nyt on harvinaisen lennokas "tipu". Linnut lensivät tällä kertaa kauas häviten jonnekin laajan peltoaukean pensaikkoiseen maastoon. Ari ei kerinnyt vahvistamaan epäilyjäni, joten hän otti tilanteen melko rauhallisesti.

Lähinnä itselleni paineisten hetkien jälkeen lintu löytyi kaukaa lennosta lyöttäytyneenä tällä kertaa kolmentoista kapustarinnan parveen. Lintu erottui kapustarintoja selvästi pienempänä, mutta muodoltaan se oli jokseenkin samanlainen, tosin mittasuhteiltaan pitempi siipinen. Huomio kiinnittyi vielä määrittämättömän kahlaajan suokukoista poikkeavaan lentotyyliin; se oli suoraviivaista ja itseasiassa varsin kapustarintamaista poiketen suokukkojen nykivästä ja veltosta otteesta. Linnun määrittäminen oli vielä tosin kaikkea muuta kuin selvä, joten läksimme talsimaan peltoja pitkin kohti kapustarintaparven laskeutumispaiikkaa.

Jännitystä tihkuvien hetkien jälkeen saavuin kynnetyn pellon reunan, johon virittelimme putket pystyyn ja aloimme haroa kuumeisesti tummanpuhuvaa peltoa. Kapustarinta toisensa jälkeen ilmestyi näkövälle kynnösvaroista, mutta itse mysteeri pysytteli näkymättömissä tuskastuttavan ja epäilyttävän kauan. Siirryimme

tarkkailemaan peltoa hivenen yläviistosta ja pian lähes kaksi kertaa kapustarintaa matalampi, pienipäinen ja lyhytkaulainen kahlaaja esittäytyi vihdoinkin "asiallisesti". Linnun määrittäminen nuoreksi tundraviklaksi varmistui nyt helposti, mutta tarkkailimme suurharvinaisuutta puolisen tuntia tarkkaa kuvausta varten, ennen kuin läksimme ilmoittamaan asiasta eteenpäin.

Yleisväretykseltään ja kuvioinniltaan lintu muistutti pientä suokukkonuorukaista, mutta muodoltaan se poikkesi tästä selvästi. Lintu oli suokukkoa lyhytkaulaisempi ja huomio-tahterättävän pienipäinen. Musta nokka oli pään leveyttä lyhyempi, hieman alaspäin kaareva ja kärjestä hyvin ohut. Vaaleankeltaisia jalkoja voisi luonnehtia "kahlaajien mittakaavassa" keskipitkiksi ja ruumiinmuotoa sopu-suhtaiseksi, lähinnä kapustarintamaiseksi. Yläpuolelta lintu oli tasaisen suomukuvioitu siten, että selkä, siiven peitinohyhenet ja tertiaalit olivat mustakeskustaisia ja kapealti valkeareunaisia. Päälaki oli pienten mustien viirujen tai täplien kirjoma, mutta koko naama oli lähes kuviottoman yksivärisen punertavan ruskehtava eli buffi. Rinta oli vaalean buffi, mikä on antanut aiheen tundraviklan englanninkieliselle nimelle (Buff-breasted sandpiper). Rinnan sivuilla oli runsasta pientä mustaa täplitystä, joka kulki myös rinnan yli kapeana, vaivoihin havaittavana nauhana. Linnun vatsa ja alapera olivat lähes valkeat. Lennossa lintu oli yläpuolelta tasaisen tumma, eikä sillä ollut suokukolle tyypillisiä siipiuovia tai valkeita pyrstön reunuksia.

Maakuntamme ensimmäinen ja Suomen seitsemäs tundravikla pysyi paikalla iltaan asti, jolloin muutamat lähiseutuujen miehet ehtivät näkemään linnun ennen syksyisen hämärän hiipimistä maiseman ylle. Seuraavana päivänä viklaa ei enää löytynyt usei-

Joensuun Kontiosuon alaskanvikla, pikkukuvassa sama lintu sivuttain © Petri Palviainen

den pitkänmatkalaisten harmiksi. AP oli tutustunut lajiin kaksi vuotta aiemmin 11.9.-89 Joutsenon Konnunsuolla, mutta itselleni se oli uusi tuttavuus.

Stoori sai jatkoa 28.9., jolloin Jouni Pursiainen löysi Joensuun Kontiosuon kaatopaikan jätealtaalta P-K:n toisen tundraviklan, joka pysyi paikalla lo-

kakuun alkuun asti. Vikla oli hyvin luottavainen päästään ihailijansa jopa muutaman metrin päähän. Tämä piirre linnussa kiinnosti erityisesti valokuvaajia, mutta ei jättänyt varmaan kylmäksi ketään lintua paikalle ihailemaan saapunutta. Oliko Joensuun viklanuorukainen sama kuin Liperissä

viivähtänyt lintu, on spekulatiivinen kysymys, mutta kun havaintojen välillä on vain parikymmentä kilometriä ja kaksi viikkoa, on todennäköisyys myöntävään vastaukseen varsin suuri, kun vielä otetaan huomioon linnun harvinaisuus.

Viimeaikaisia havaintoja

Harvinaisuuskomiteat eivät ole näitä havaintoja tarkastaneet, joten tähän katsaukseen ei tule viitata.

Vielä kevästä

Merimetsoja nähtiin normaalia enemmän (>50 yks.), mihin vaikutti ennen kaikkea 25.4. Värtsilässä havaittu 40 linnun suurparvi. Vapun ja alkukesän väliin mahtuu havainnot neljästä **kattohaikarasta**, mikä on varsin normaali noteeraus. Maakunnassa ylen harvinainen **kyhmyjoutsen** ilahdutti 8.4. vierailullaan Joensuussa. Kevään suurimpia yllätyksiä tosin oli pohjoisamerikkalaista alalajia olevan pikkujoutsen *Cygnus (c.) columbianus* ilmestymi-

nen Joensuun Utran kanavalle 7.-9.5. väliseksi ajaksi. Jos tuntomerkit läpäisevät RK:n tiheän seulan positiivisissa merkeissä, tulee tästä linnusta alalajissaan ensimmäinen hyväksytty havainto Suomesta. **Lyhytnokkahanhia** havaittiin vanhastaan tutuilla tapauspaikoilla mukavat 6 lintua. **Merihanhia** nähtiin 10 ja **kanadanhanhia** ilmoitettiin havaitun vajaan 20 yksilöä. Maakunnan toinen **punapäänarsku** 1.-8.5. Kiteen Päätyenlahdella oli korea koiras. Kevään ensimmäinen **ristisorsakoiras** tavattiin jo kolmantena

vuonna peräkkäin Kiteen Kiteenjärven hapetussulassa. Värtsilän Sääperillä 2.5. hetken viivähtänyt ristosorsapari ilmeisesti siirtyi Tohmajärven Valkeasuolle, missä myös nähtiin pariskunta. Kevään **harmaasorsasaldo** oli 5 koirasta ja 1 naaras. Maakunnan ensimmäinen **amerikanhaapana** koiras havaittiin 12.5. Liperi Pamelonsaarella tulvalammikolla kotoisten haapanoiden porukassa. **Allihaahkoja** nähtiin 67 yksilöä, joista omituisin tapauspaikka oli sorsien joukkoon tulvapelolle eksyneellä koiralla Rääk-

kylän Oravilahdella.

Kevätmuutolla havaittiin 7 **haarahaukkaa**. **Arosuohaukkoja** kirjattiin vapun tietämissä kolme yksilöä ja lisäksi havaittiin yksi lajilleen määrittämätön **aro-/niittysuohaukka**. **Kilju-/pikkukiljukotka** määrittelyksellä varustettuja kotkia kirjattiin normaalit kolme yksilöä. **Maakotkia** muutti 6 ja **merikotkia** 30 yksilöä, ja **muuttohaukkoja** tavattiin 7 lintua. Vanha **tunturihaukka** viiletti 22.4 Kontiolahden Riihikankaalla kohti luodetta. Toukokuun alussa kiikareihin osui kaksi **lampivikloa**, toinen Outokummussa ja toinen Pyhäselässä. Joensuun Höytiäisen kanavalla 19.-20.5. viihtynyt **rantakurvi** sai vierailustaan muistoksi renkaan jalkaansa, kun taas puolestaan 24.-25.5. Pyhäselän Nivassa tavatulla linnulla oli jo kihlat kintuissaan. **Mustapyrstökuireja** summattiin viisi normaaliin tyyliin. Ilmeisesti pari eri **isolokkia** pyöri huhti-toukokuun vaihteessa Joensuussa harmaalokkien porukoissa. **Merilokkeja** ilmoitettiin vaivaiset viisi. Kaksi **pikkukajavanuorukaista** nähtiin muutolla, joista toinen Rääkkylässä ja toinen Värtsiläs-

sä. **Räyskiä** havaittiin 7.5. 4-5 lintua, joista kolme Outokummun Sysmäjärvellä. **Uuttukyyhkyjä** ilmoitettiin keväältä vain 2 yksilöä.

Lyhytvarvaskiuruja havaittiin kaksi, ensimmäinen 3.5. Tohmajärven Valkeasuolla ja toinen 8.5. Värtsilän Uudenkylän pelloilla. **Tunturikiuruja** kirjattiin varsin normaalit 12 yksilöä. Muutolla **kangaskiuruja** nähtiin 4 yksilöä, sekä lisäksi Kontiolahden Jaamankankaalle asettui vanhalle reviirille pariskunta ja 28.6. Lieksan Pankajärvellä kuulutti laulava koiras reviiriään. **Ruokosirkkalintukoiras** purisi 21.-22.5. Liperin Kiessalon Hepolahdessa. **Sepelrastaita** havaittiin kaksi.

Muistoja hurjasta kesästä

Kesäkuussa nähtiin 4 **haarahaukkaa**, joista yksi Kontiolahdessa, yksi Värtsilässä ja kaksi Lieksassa, sekä heinäkuussa yksi lintu Kiteen Sopen suon kaatopaikalla. Vanhoja **merikotkia** nähtiin yllättäen peräti 4 yksilöä kesäkuussa, joista 2 pyörähteli useaan otteeseen Tohmajärven Peijonniemen-

lahdella, ja yksi havaittiin Lieksassa sekä Ilomantsissa. **Mustatiira** pesi toistamiseen Kiteen Päätyenlahdella saattaen ilmoille yhden nuorukaisen. Lisäksi yksinäinen mustatiira viihtyi pitkään Polvijärven Matkalahdella sekä yksi lintu havaittiin kerran Kiteen Muljulassa. **Viiriäisen** pehmeää näppäilyä kuului kahdella taholla kolmen koiraan esittämänä.

Kesän ehdoton kohokohta linturin-tamalla P-K:ssa, niin kuin koko Suomessa, oli maamme ensimmäisen **idänkäen** valtiovierailu n. 24.5.-15.7. Lieksan Savijärvellä (kts. sivut 25-26). Lieksan linnun lisäksi idänkäki puputeli kesä-heinäkuun vaihteessa myös Karstulassa. Värtsilän toinen havainto **turkinkyyhkystä** tehtiin 18.-19.7. Niiralassa.

Sinipyrstöjä löytyi 6 laulavaa koirasta ja yhdellä reviirillä nähtiin myös naaraspuukainen lintu. Sinipyrstöistä viisi oli Lieksassa ja yksi Ilomantsissa. Kun vielä kaksi sinipyrstöistä viihtyi idänkäen suuren reviirin ääripäissä, oli tunnelma Lieksan Savijärvellä aika ajoin kuin Siperiassa kuunaan **kirjo-siipikäpylintujen** vielä viiletellessä

Viirusirkkalintu Rääkkylän Sintsissä heinäpellossa © Hamu Eskonen

taustalla. Huisaa idän ihmeiden tulvaa täydensivät legendaariset viirusirkkalinnut ja pikkukultarinnat. **Viirusirkkalintuja** pirisi kahtaalla, joista ensimmäinen 26.6. lähtien Rääkkylän Sintsissä ja toinen 29.6. alkaen Kontiolahden Iksennuittyllä. **Pikkukultarintoja** havaittiin huisat 6 laulavaa koirasta, joista ensimmäinen 6.6. Lieksan lintukisan yhteydessä. **Pikkusirkkuja** kirjattiin 6.6. Lieksassa 4 yksilöä, ja Joensuussa tavattiin pesivä pari. **Kultasirkku** jatkaa vauhdikasta vähenemistään; vain Värttilässä havaittiin yksi pariskunta ja sen lisäksi yksinäinen nuori koiras piipahti 21.6. Kontiolahden Satamalahdessa.

Syksyn alkutahdit

Harmaahaikaroita havaittiin noin 10

yksilöä. **Kanadanhanhia** on viihtynyt Kiteen Puhoksen maatalousoppilaitoksen pelloilla parhaimmillaan ennätyksellisen suuri 52 linnun parvi.

Heinäkurppia ilmoitettiin 7 yksilöä. Värttilän Sääperillä 23.7. havaittu **mustapyrstökuiri** oli ilahduttava syysharvinaisuus. Syksyn erityispiirteisiin on kuulunut nuorten **pikkusirrien** ja **suokukkojen** massaesiintyminen syksyn 1996 malliin, jolloin myöskin itäisillä kahlaajilla oli mennyt pesinnät hyvin. Pikkusirrejä havaittiin huippupäivänä 29.8. Outokummun Vuonoksessa peräti 350, ja suokukkoja on näkynyt useilla pelloilla yli sadan linnun parvia. **Merilokki** pesinee jossakin P-K:ssa, sillä jo heinäkuun lopulta lähtien nähtiin niin nuoria kuin vanhempiakin lintuja yhteensä 6 yksilöä Outokummun Vuonoksessa ja Joensuun Kontiosuon kaa-

topaikalla. Alkusyksyn mukavimpia ylläreitä oli nuoren **pikkutiiran** visiitti 4.9. Joensuun Höytiäisen kanavalla. Nuori **sitruunavästäräkki** havaittiin 4.8. Vär Niiralassa.

Turturikyhkyjä nähtiin 18.-20.9. kolmella taholla ainakin 2 eri yksilöä ja **uuttukyhyjä** 8 linnun parvi 30.9. Joensuussa. Syksyn siihen asti sävältävään havainto oli vaalean värimuodon vanha **tunturihaukka** 26.9. Kiteen Hattunvaaralla. Lokakuun alkupuolella lintuharrastajia ilahdutti **harjalintu** 6.-11.10. Joe Linnunlahdella ja **hippiäsuunilintu** 11.10. Joe Noljaakassa. Maa-kunnalle uusi laji havaittiin Höytiäisen kanavan lintutornin edustalla, jossa vieraili sisämaassa harvinainen kahlaaja, **merisirri**, 9-11.10. Amerikanjääkuika laskeutui 13.10. Rääkkylän Vuonoksessa muutolta paikalliseksi, jatkaen muuttoa ahkeran sukkeltelun jälkeen.

HKo

OPTINEN HARHA – Osa II

Valokuvottaja Markku Halonen & Ornitonon-optikko Harri Kontkanen

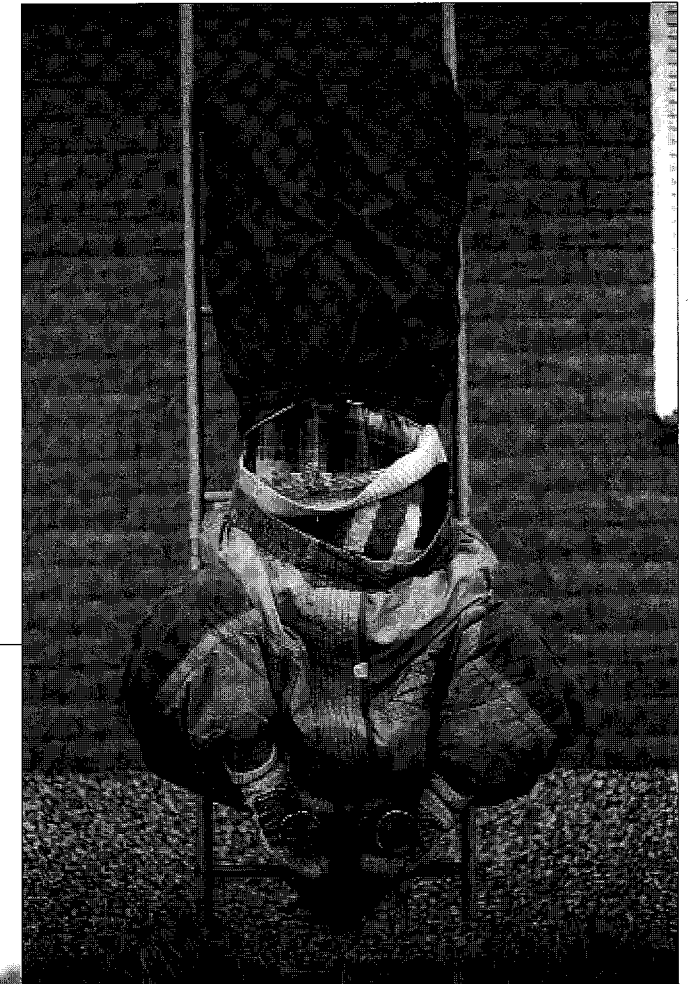
Tämä uusi palsta on toimitettu huumorin pilke linssinkulmassa tosikoille ja veitikoille. Palstalla paneudumme monelle lintuharrastajalle vakavaan asiaan, optikkaan, vekkulimaisin ottein. Esittelemme kuvitteellisia optiikkauutuuksia kaikella asiantuntemattomuudellamme - ja eikun "asiaan".

Kuvassa testiryhmämme kriitikittömin jäsen sekä Tšaissin testikiikarit mallia 8551½ Ω™.

Testissä Tšaissin 8551½ Ω™ porroprisma kiikarit

Tšaissin uuden mallin erikoisuutena on kiikareiden keveys sekä optinen kuvankääntökyky. Heliumentäytteiset kiikarit ovat nis-kaa ja käsiä hivelevän kevyet. Keveys voi myös olla ongelma; testiryhmämme menetti yhden kiikarit reippaassa tuulenpuuskassa - älä siis laske kiikareitasi tuulisella kellillä käsistäsä hetkeksikään! Ylösalaisin katsoessa kiikareiden sisään rakenettu up-sidedown-syntetisaattori kääntää kuvan kuin kuvan hetkessä normaaliin horisontaaliseen perspektiiviin. Tätä ominaisuutta tarvitaan todella harvoin jos koskaan, mutta snoppailijoille tämäkin ominaisuus on paikallaan. Jokamiehen kiikareita näistä ei varmaankaan koskaan tule, siksi kalit kiikat ovat erityisominaisuuksiensa takia.

Testiryhmämme kriittinen jäsen arvioimassa mallin erityismekanismia, joka kääntää ylösalaisin olevan kuvan normaaliin horisontaaliseen perspektiiviin.

Testiryhmämme vahvin jäsen testaamassa mallin iskunkestävyyttä. (Huom.! Emme suosittelle vastaanlaista testausta muille - asia tuli harvinaisen selväksi)

PKLTY:n toimintaa

Kuukausikokoukset loka- ja marraskuun viimeisenä keskiviikkona klo 18 Joensuun yliopiston biologian laitoksella:

28.10. kuukausikokous

25.11. sääntömääräinen syysvuosikokous

Siipirikon katsauksissa käytettävät lyhenteet

muut lyhenteet:

♂ = koiras, ♀ = naaras, ♀-puk. = naaraspukuinen, m = muuttava, p = paikallinen/lepäilijä, kiert = kiertelijä, r = rengastettu, a = parvi (5a = viisi parvea, a5 = viiden parvi), yks. = yksilöä, juv = nuori, subad = esiakuinen, ad = vanha, jp = juhlapukuinen, vp = vaihtopukuinen, tp = talvipukuinen, va = vaalea, tu = tumma, sp = laji, ^{1kv} jne. = ikä kalenterivuosisissa (^{1kv} = samana vuonna syntynyt, ^{2kv} = edellisenä vuotena syntynyt eli 1-vuotias jne.),
ä = äännelevä, Ä = laulava tai soidinaännelevä (1Ä = myös nähty, Ä1 = vain kuultu), IP = määrittämätön iso petolintu, PP = määrittämätön pieni petolintu, P = määrittämätön petolintu, VL = määrittämätön sorsalintu, IK = määrittämätön iso kahlaaja, KK = määrittämätön keskikokoinen kahlaaja, PK = määrittämätön pieni kahlaaja.

kuntalyhenteet:

Eno = Eno	Ilo = Ilomantsi	Joe = Joensuu	Juu = Juuka	Kes = Kesälahti	Kii = Kiihtelysvaara
Kit = Kitee	Kon = Kontiolahti	Lie = Lieksa	Lip = Liperi	Nur = Nurmes	Out = Outokumpu
Pol = Polvijärvi	Pyh = Pyhäselkä	Rää = Rääkkylä	Toh = Tohmajärvi	Tuu = Tuupovaara	Val = Valtimo
Vär = Värsilä					

nimilyhenteet:

AH = Antti Hämäläinen	HPö = Heikki Pönkkä	JV = Juha Valtanen	PMA = Petri Martikainen
AJ = Aimo Jukkara	HR = Hannu Räsänen	JVe = Jari Vesterinen	PP = Petri Palviainen
AK = Ari Kokkonen	IN = Ismo Nousiainen	KJ = Kari Jaskanen	PS = Pekka Sten
AL = Ari Latja	JA = Jorma Auvinen	KK = Kimmo Koskela	PT = Pertti Tolvanen
AM = Antti Marjokorpi	JaV = Jani Varis	KLe = Kalervo Leppänen	PZ = Pentti Zetterberg
AP = Ari Parviainen	JH = Jukka Heikkinen	KLi = Kari Lindblom	RL = Reima Louhelainen
AS = Andreas Siivonen	JHa = Jari Halonen	KLv = Kalle Leivo	RLP = Riitta-Liisa Pankakoski
AsP = Asko Paananen	JHy = Juhani Hyttinen	KM = Kimmo Martiskainen	RR = Raija Ronkainen
AT = Ari Tanskanen	JJ = Juha Juutinen	KN = Kimmo Nevalainen	RT = Risto Tillikainen
AuP = Auli Patjas	JK = Jouni Koskela	KNu = Keijo Nuutinen	SH = Suvi Hämäläinen
AV = Antti Vänskä	JKo = Jari Kontiokorpi	KR = Kauko Rouhiainen	SK = Sami Korhonen
EK = Eero Korkee	JL = Jouni Lehtoranta	KV = Kari Varonen	TA = Terhi Armanto
EL = Esko Lappi	JLe = Jani Lemmetyinen	LL = Lasse Lax	TE = Tuomo Eronen
EV = Esko Veijalainen	JM = Juha Miettinen	LV = Lassi Vänskä	TI = Tuomas Immonen
HE = Hannu Eskonen	JMa = Jukka Matero	MH = Markku Halonen	TK = Timo Karkiainen
HH = Hannu Huuskonen	JMr = Juhani Mauranen	MHu = Markku Huttunen	TN = Toni Nevalainen
HHö = Harri Hölttä	JO = Juha Ovaskainen	MK = Matti Kapanen	TP = Tuomas Perkkio
HKi = Hannu Kivivuori	JP = Jouni Pursiainen	MKe = Matti Ketola	TT = Tuomo Toivanen
HKn = Harri Kontturi	JR = Jouko Räsänen	ML = Mauri Leivo	UP = Urho Paakkunainen
HKo = Harri Kontkanen	JRi = Jorma Riikonen	MP = Matti Piironen	VH = Veli Hassinen
HKr = Harri Kirjavainen	JRu = Jarkko Ruttila	MR = Matti Riikonen	VJ = Vesa Jouhki
HKä = Harri Kämäräinen	JRy = Juhani Ryyänen	MT = Markku Tolvanen	VK = Veikko Korhonen
HL = Hannu Lehtoranta	JS = Jarno Sormunen	OG = Olli Günther	VM = Veikko Makkonen
HLv = Heljä Leivo	JSa = Johanna Saarenmäki	OF = Philippe Fayt	VMS = Veli-Matti Sorvari
HM = Heino Mertanen	JSu = Juha Suomalainen	PH = Petri Hottola	
HPi = Hannu Piironen	JT = Jouko Tiussa	PL = Paavo Liimatta	
HPä = Harto Päivinen	JuA = Jussi Aho	PM = Pertti Mähönen	